

У ИЛЫШ

(НОВАЯ ЖИЗНЬ).

№ 2

Фэвраль
1925

Р. К. П. (б.) Рўдб Комитэтсэ Марий сэксийн журналжэ.

ЙОШКАР АРМИЙЭМЭМНАН ТЫНЫС ИЛЫШЫМ 7-ий АРАЛЭН ШОГА.

Журналэш мо сэралтын.

	<i>Стр.</i>		<i>Стр.</i>
Марий Автоном Кундэм почмылан 4-й тэмэ	1	Партий, комсомол, пионьэр паша	13—15
8 март—ўдрамаш кэчэ	3	Марий учытыл II-со Погынымашын пашажэ	15
Ўдрамаш кокласэ паша	4—5	Йалышкэ волгыдо пура	18
У йўла	5	Польшым вучэн киймэ дэн паша о лий. Пичкэмыш дэн кучэдалмэ нэргэн. Альбат уш пурэн огыл	20—22
Парижсэ Коммун кэчэ—МОПР кэчэ	6—7	Совэт Россий дэн моло кугыжаныш-влак	23
Урлыкым ойырдэ, сортовайдэ ида ўдэ. Клэвырын пайдажэ. Киндан лийнэт-тыкырым ончыч курал	8—11	Вуй ушым кандарымэ	24
Сай копэрачив крэсаньыкым поян кидгыч утара. Калмаш энэр копэрачив	11—12	Табэль-калэндар (март). Коррэспондэнт-лан ваш-мут—журнал ўмбалыштэ	3

Кнага—крэсаньыклан.

Рэволүтсий крэсаньык илышым пэш кугын вэстүр-лэмдыш. Ожно, кугыжа годым, крэсаньыкым пичкэмыш-тэ ашнаш тбчышт: крэсаньык чыла шинчаш, тунэмаш тўналмэ дэч кугыжан правичылствыжэ лўдын илыш.

Бндэ шинчырым кўрлынна. Крэсаньык эрыкыш лэктэ. Пўтынь рэспублик мучко крэсаньык тунэмаш тырша. Бндэ тудо волгыдыш лэкташ тбча, тўрлыжымат тунэм-нэжэ, шинчынэжэ.

Күзэ вара волгыдыш лэкташ, күзэ тунэмаш, кушто шинчымашым муаш?

Палэ. Эн ончыч чыла нэргэнат газэт умлачдарэн пуа. Тугэ гынат, газэтыштэ вэр шагал—газэт коч чылажым лончылэнак от каласэ. Сандэнэ газэт почэш **крэсаньыклан чылажымат сайын, раш умландарэн пушо кнага кўлэш.**

Кушто вара тыгай кнагам муаш,кб тыгай кнагам сэраш полша?

СССР калыкын Рўдб Савыктыш тэнэй 1925 ийштэ крэсаньыклан тўрлб кнагам лукташ планым ыштэн. Ты кнага-влак крэсаньыклан йбршб лийышт, пайдам пуэн кэргышт. Тидым сайын ыштэн шукташ крэсаньы-

кын шкэ шонымыжым шинчаш кўлэш, крэсаньык пашам ончышо тўрлб учрэждэнийн, организатсийн ойыштым шинчаш кўлэш. Тыгэ, крэсаньыкак полшымо дэн вэлэ крэсаньыклан йбршб кнагам лукташ лийэш.

Чыла полшаш шонышо йэн дэч Рўдб Савыктыш тэвэ мом йодэш:

- 1) Тэ утларакным могай крэсаньык нашалан тунэм-нэда, могай паша нэргэн утларак шинчынэда?
- 2) Крэсаньык паша (йал озанлык) гыч пайдам утларак налпаш вэрч могай (мо нэргэн) кнага талада кўлэш?

Ты кок йодмылан сайын, раш умландарэн сэрэн колтыза. Тэндан полшымо дэн Рўдб Савыктыш кўлэш кнагам луктын кэртэш. Ту кнага вара тэндан нашалам куго польшым пуа.

Шарныза—кнага крэсаньыклан шога-тырма (шўрэ) дэн иктэ.

Тыгай адрес дэн сэрыва:

г. МОСКВА. Никольская, 10, Марийская секция Центриздата народов СССР.

У И Л Ы Ш

№ 2

МАРИЙ ИЛЫШ, ПОЛИТИК, ЛИТЭРАТУР, МЛАНДЭ, ТУННЭММЭ, МОЛО ПАШАТ СЭРАЛТМЭ МАРИЙ ЖУРНАЛ.

1925 ий Фэвраль**Нилымшэ ий лэктэш**

Посна номырын акшэ 25 ыр.

Адрес: Москва, Никольская, 10.

Маробисполкомлан, Р. К. П. Обкомлан, чыла Марий Кундэмсэ марий калыклан.

Пагалымэ йолташ-влак!

Коммунист партий Рүдө Комитэт вэлэнсэ Марий сәкеийн „У Илыш“ журнал редаксий дән Москосо марий корэспондэнт ушэм—Марий Кундэм 4 ийм тэммыжлан талада шуко лэч шуко саламым колтат.

Окчабрэ рэволүтсий пумо эрык дәнэ ожно руш кугыжа дән буржуй кид йымалнэ пызыралт илышэ марий калык, ындэ шкэ илышыжым шкэ кид дәнэ, шкэ ушакыл дән, шкэ койш-йўла дән ыштэн толэш. Тидлан ындэ 4 ий тэмэ. 4 ий тэмэ пайрэмлан тэндан дән пырля мэат йывыртэна.

Марий калыкын налмэ эрыкшэ ўмыршат ок йом. Тидым В. И. Ленин ыштэн кодыш. Тигыдэ калыкым волгыдышко, сай илышкэ нангаймэ пашам Ленин йолт. оячыктымэ корно дән Коммунист партий виктарэн шога. У илышкэ лэктын шуаш малана Коммунист партий дән пырля шуко тыршаш, шуко туннэманш күлэш. Кизыт мэмнан илышыштэ шуко нэлыжат, ситыдымыжыт уло гынат, мэ нуным пырля ушнэн, шкэ кид дән вэлэ сәнгәна!

Кужу ўмыран лийжэ Марий Автоном Кундэм!

Кужу ўмыран лийшт Коммунист партий дән Совет власт!

„У Илышын“ редаксийжэ.

Маркор ушэм.

Марий калык иктыш ушныш.

Вэрын вэрлаштэ
Шаланэн илышэ Марий калыкна
Иктыш ушныш, йывыртыза!
Совет власт пэлтык
Йяг кид йымалнэ пылнэн илымына
Тау пытыш, улыза!

Куштылэм марий!
Вийан кап-кылатым рўзалин
Лүддэ ончык ошкыла:
Ушнымаштэ—вий,
Ушнымаштэ—тул, палынат гын,
Ушнымаш—кугу пийал.

Марий калыкын
Тачэ дэч вара илыш корнижо
Уэм кайа, лопкамэш.
Ошо шўй лукын
Коптмыжым мондэн, ура шўм-чонжо
Нолталт кайа, порэмш...

Тачэ кэчын
Шўм-чоннажэ йа кузэ ок ылыж,
Ок куанэ, ок нолталт?
Ушэмым почын
Марий калык ындэ иктыш ушныш,—
Пийал улмаш марийнат.

Н. Мухин.

Марий Автоном Кундэм почмылан 4 ий тэмэ.

Совет власт, кугыжа дән поян-капиталистым сәнгымэк, Россиясэ түрлө калыклан шкэ илышым рэволүтсий оячыктымэ корно дән виктараш эрыкым пуыш.

1921 ий 1 мартыштэ Совет власт лужмо дэкрэт почлш Марий Автоном Кундэм почылта.

Почмо годым Марий Кундэмышкэ Ватка дән Нижний губэрнасэ марий-влак пурышт. Вара 1922 ийштэ Суас Рэспублик гыч, Чуваш облас гыч марий-влак ушнышт. Кизыт мартэат Марий Кундэмын гранитсажэ йөршэш лийын шуынак огыл манаш лийэш—Ватка гу-

бөрнә дән Чуваши обләсәш кодшо марий-влак ушнышашлык улыт.

Марий Кундәмын кизытсә мландә кумдыкшо 18 тўжәм кв. мәнгә шотлалтәш. Пўтынъ калыкшә 455.000 йән лийәш.

Тәнәй Марий Кундәмыштә у шот дән «районирование» манмә лийә: кум кантон олмәш 9 кантон ышталтә. Тидә «районирование» калыккланат, Совет кугужанышланат кугу пайдам пуа. Нил тўрлө учрәждәний олмәш (сәльсовәт, волсовәт, кантон совет, Облас совет) кумыт вәлә кодалтын, садлан оксат учрәждәний кучаш шагалрак ләктәш, адак учрәждәнийшотат пашам сайрак ышташ тўналыт, калык дәк лишәмәт.

Марий Кундәмыштә чылажә 600.000 дәс. ұдымө мландә да ик млнон дәс. чодра шотлалтәш, садлан калыкын тўн пашажә—мландә дән чодра паша.

Тидә кок тўн пашам виктармаштә, марий кундәмысә Обисполком дән моло Совет учрәждәнийлан пәш чот пашам ышташ вәрәштә.

1921 ий калыкклан пәш йбсө, пәлә жап илә: кукшо ий лиймә дән киндә ыш шоч, адак чодра шуко йүлән пытыш.

Пәш нәлә жап тольо гынат, Рүдө Совет полшымо дән, калык полшымо дән, Марий Кундәм шкә озанлыкшым пәнгыдәмдән шуктыш.

Тидә таблицым ончалыда гын, мландә паша сайәмым чыланат ужда:

	Ўдалтын.	Процент шот.
1916 ий	325.498 д.	100%
1920 „	245.708 „	75%
1921 „	211.270 „	64%
1922 „	112.322 „	34%
1923 „	196.465 „	60%
1924 „	271.216 „	86%

Адак 13,6% утларак ұдалтәш гын, сар дәч ончыч ұдымө мландә нарак лийын шүәш.

У шот дән мландым ыштымаштат паша ончык кайа манаш лийәш. Шуко вәрә, кум пасум кудалтән, шуко пасум ышташ тўналыт, машинаман налыт. Тәний Марий Кундәмышкә крәсаньыкклан ужалаш 7.000 плуг, машина-влак, 3 трактор кондымо.

Чодра паша ты мартә вийнән ыш кәрт. Окса укә дән „Акмарчувләс“ ушәмат пашам виктарән ыш кәрт. Кизыт Совнарком чыла йўлышө чодражым (100.000 дәст.) Марий Обисполкомлан руән налаш пуа. Пашалан чотрак шижаш гын, чодра паша Марий Кундәмлән кугу пайдам пуаш тўналәш.

Марий Обласыштә кизыт шотлалдәш: 3 йандау ыштымә завод, канифоль ыштымә 1, прокот дән баржә тўрлатымә затон—1, ләсопилкә—10, электр. стансий—3. Калык илыш пәнгыдәммә сәмын «промышленной» пашат шарла, шукәмәш.

Копәратсий ончалына гын, туштат паша вийны маш, кугәмаш, шарлымаш раш койәш.

Торгаймә, смола дән шү ыштымә, адак чодра пашат шукыжо копәратсий шот дән ышталтәш. Копәратсий пайдажым марий калык умлән налын.

Тунәммә паша тыгә кайа:

Тўналтын школ—298, сәмиләткә—19, II ст. школ—2, пәдтәхникум—2, С.-хоз. школ—2.

Пўтынъ Марий Кундәм школаштә тунәмшә—22.248. Тўрлө куго школаштә (Вуз'ы) тунәмыт—350 йән нарә.

Шоналтыза: рәволүтсий дәч ончыч кугу школаштә ик йәнгат укә. Тәний Марий Кундәмлән 4 ий тәммәшәш 400 йән нарә тунәмыт!

Калык тазалык ончымаштат паша ончык вийнән шога.

Марий Кундәмыштә кизыт 13 больницыштә 342 койко шотлалдәш. Ик койко 1.343 йәнлан төр толәш. Сар дәч ончыч 1 койко 540 йәнлан шотлалтын (пўтынъ Российштә).

Тазалык ончымаштә пашам ышташ пәш чот пижман. Ожно, кугыжа дән пойан кид йымалнә пызыриалт илымыж дән марий калыкын тазалыкшә изәмәш тўналын. Тўрлө осал чәр-влак шукәмыныт, чот кучәдалдә нуным сәгәш ок лий. Калык тазалыкым аралән шуктымо—марий кундәмын эн күләш ончылсо пашажә.

Почәшыжә Кундәмын бұджәт нәргән каласәна:

Докотшо. Раскотшо. (Зийән).

1924 — 25 ий	892.443 т.	1.479.889 т.	587.445
1923 — 24 ий	1.012.731 т.	1.891.479 т.	878.748

Кизыт алыә Цәнтр полшыдә Марий Кундәмын докотшо чыла күләшлан ситән ок кәрт.

Совет Ушәмын озанлык паша пәнгыдәммә сәмын чодра паша вийнаш тўналәш. Эн ончычак Марий Кундәмлән йўлышө чодрам руән налын, тудым күләшлан савурман, ужалән шуктыман.

Вәс куго пашажә—мландә ыштымә пашам у корно дән виктармаштә.

Тидә кок куго пашам вашкә сәнгән, ыштән шуктән кәртәш гын, вара Марий Кундәмын чыла пашажат кушкын шогаш тўналәш—совет пашат, тунәммат, тазалык ончымат, молат.

Совет учрәждәний марий калык дән лишәмжә, марий калык совет пашам улыжо манын, вәрләсә совет учрәждәнийштә (райсовәт, кантисполком, суд паша) марий йылымә дән пашам ышташ тўналыныт.

Коммунист партий, Совет власт ойлымо почәш пўтынъ шәмәр калыкым Совет пашашкә пуртыман. Марий Обисполкомын тидә эн куго пашажә.

4 ий мучко Марий Кундәмысә Совет Ушәм-влак пашаштым пәнгыдын ыштән толыч. Коммунист партийн, Ләнин ойлымыжым, туныктымыжым шукташ чот тырышыт. Ончыкыжат тугак уло ушышт, уло вийшт дән ыштат манын ўшанәна.

Вийән лийжә Марий Автоном Кундәм!

Ш.

8 март — үдрамаш кэчэ.

Мо тудо „8 март“ кэчэ?

Түрлө машина лэкмөнтө, пүтынъ тўна завог-паврик-лашкэ пөрийэн пашазэ олмэш шулдо ак дэн үдрамашым тарлаш тўналыч. Акшым үдрамашлан пөрийэн дэч шагал тўлат; пашажым пөрийэннарак ыштыкгат. Завогыштат үдрамаш суткалан 12—14 час пашам ышта, адак сургыштыжат ажаж дэн, конгаж дэн пуштылана.

Тыгай йбсө ылыш чонэш витэн. Пашазэ үдрамаш чытэн ыш кэрт. Сандэн нуно чумургэн-чумургэн шкэ ылыш нэргэн мутланаш тўналыч. Тыгай чумургыман ий гыч ийш куго погынымашкэ савурнэн тольо. Вара сэмын, тыгай погынымашкэ түрлө кугужан гыч үдрамаш ылышым куштылэмдаш, кузэ оза лэч пашатарым кугэмдаш тэргаш, паша кэчым кўчыкэмдаш мутланышт.

Ик тыгай погынымаштэ, 8 март—«үдрамаш кэчэ» лийжэ, манын пунчал мутым ыштэныт. Тулэч вара кажнэ ий кэчын пүтынъ тўнасэ үдрамаш куго погынымашым ыштэн, урэмыш лэктын, шкэ орлыкшым каласэн власт дэч эркин ылышым, үдрамашым пөрийэн дэн тёр ышташ йодэш. Тэвэ кужэч лэктын «8 март».

Совет власт үдрамашым у ылышкэ тарватыш.

Кизыт моло кугужаныштэ үдрамаш 8 март кэчыштэ погынен, урэмыш лэктын, попан властым пытараш, пашазэ-крэсаньык властым ышташ тўна үмбал шэмэрим үжэп.

Мэмнан дэнэ шэмэр шкэ кидышкыжэ властым налын. Мэ ындэ Совет кугужанышым ыштэна, у ылышым ыштэна. У ылышым пөрийэн дэн үдрамаш тёр ыштыман. Ленин,—үдрамашым совет пашашкэ цуртэна гын вэлэ совет пэнгыдэмэш,—манын ыльэ. Ленин ой пөчэш Совет власт үдрамашым нөлталаш пэш тырша. Коммунист партий үдрамаш коклаштэ посна пашам ышта. үдрамаш-дэлэгат-влак шукын ында погынымашкэ коштыт, тушто совет власт пашам умлат. Совет пашамат умлэн шкэ тёрлаташ тўналыч. Пүтынъ Совет Ушэм кьргыштэ 1924 ийн 208 тўжэм утла дэлэгат ыльэ.

Марий үдрамашат ончык кайа.

Марий үдрамаш конга ончылно, аза лишнэ, вольык йыр да монъ тургыжын ила. Ожно марий үдрамаш ни-могай погынымашым лэктын огыл. Кизытат мэ, марий үдрамаш пичкэмыштэ ила, манына. 100 марий үдрамаш гыч 99-жэ дудын, сэрэн моштыдымо.

Тугэ гынат, марий үдрамашат вэрын-вэрын тарвана, погынымашымат ышта, советыштат кылдэ-кылдэ паша ыштыгыч койыт. Мариобласыштэ 1923 ий 226 дэлэгат гыч 153 марий үдрамаш ыльэ. 1924 ийштэ кум-нил кана шукэмын.

Советлаштэ 1923 ий, 39 үдрамаш ыльэ, 1924 ийштэ —97 үдрамаш. 21 үдрамаш кооперативлаштэ правлен членлан шогат.

Тугэ вэлэ огыл, марий үдрамаш-влак коммунист партийшкат пурат.

Моло Марий коклаштат үдрамаш помжалтэш. Тыштэ-тушто кэчэ лэкмаш вэлыштат үдрамаш погынымашым ыштымэ шокта.

«Ўмаштэ Бэлэбэй уйэзыштэ, Акбарис йалыштэ, 70 үдрамаш погынен, совет паша нэргэн мутланэныт.

«Кунгур округ Манчаж районын, В.-Бардым, Куркино, Андрейково адак моло йаллаштат үдрамаш погынен „үдрамашым советыш, кооперативыш пурташ кўлэш“ манын пунчал мутым ыштэныт.

«М.-Корза йалыштэ (садэ район) үдрамаш погынымаштэ „5 дэлэгатым сайлаш“ манын мутым пунчалыныт».

үдрамаш дэлэгат погынымаш.
(Ронго, Чарла кантон, Марий обл.).

Моло вэр гычат тыгай сай увэр толэш. Тидэ мут-влак мом каласат?

Марий үдрамаш, погынымашкэ 70 дэн мийэн, совет власт паша нэргэн ойлымым 2—3 час колыштэш, шкэ мутшым каласа:—«дэлэгат кўлэш, советыш, кооперативыш үдрамашым пурташ кўлэш»—манэш.

Мо тидэ?

Марий үдрамашат Совет власт пумо эрыкым умла, коммунист партий мутым колыштэш. Марий үдрамашат у ылышым ышташ тарванэн.

8 март—ты мартэ үдрамаш коклаштэ ыштымэ пашам чоткыдэмдымэ кэчэ. Кодшо ийлаштэ ончык каймынам чотлэн налын, 8 март гыч тўналын ончыкыжым ты пашам кумдан шараш кўлэш. Марий үдрамашым йбсө ылыш гыч утараш, тудым туныкташ тылэч вара эшэ чотрак пижына!

А. Т.

„Когга воктэн шогылтшо кажнэ ўдрамаш кугыжанышым вуйлаташ тунэм шужо“.

Лехиш.

Комсомолын ўдрамаш-влак кокласэ паша.

Ўдрамашлан пәш кугу права пуалтын гынат, мән-нам йаллаштэ марий ўдрамаш тошто вэрыштак ила: пичкэмьштэ, нимо шинчэдэ, у ылыш дэч ёрдыштё. Марий ватэ вэлэ огыл, марий ўдырланат волгыдо логалын огыл. Ўдыр коклашкэ утларак ончалаш күлэш.

Могай ылыш марий ўдырыш? Ўдыр-игшывэ 5—7 ийаш годымак кўнчыла шўдыраш тўналэш. Лу-ийаш дэч вара тўр тўрлаш пижыт. Кужо шижэ-тэлэ кас йёда ўдыр-влак, ик вэрыш погынен, кўнчылам шўдырэн, тўрым тўрлэм шинчат. Тидэ «улак вэрыш» качэ-рвэзэ-шамыч погынен мийат. Ўдыр-влак дэн модыт—чизым кучылыт, йужгунамжэ... иквэрэн малатат. Вара ўдыр коклагыч аза ыштышат шокталта. Толашат ала момат..

Кузэ вара пёрт гыч улакыш кайат?

Пёрйән-рвэзэ, кас лийэ гын, ала кушто, йёшыжат ок шинчэ. Нигэ лэч йодтэ лэктын кайа.

Ўдыр ылыш тыгай огыл. Тудо кастэн шинчаш кайашат аваж лэч йодэч. Марий ўдыр нигушкат ава лэч йодтэ пэлкэ ок кайэ. Тыгэ тудо пазарыш мийа. Олан мийнымат ўдыр коклаштэ шагал муат. Тунэмшыжэ—шўдэ гыч иктэ. Пагытым пёртыштё конга (кумака) воктэн, вольык ончэн, кўнчыла шўдырэн, тўр тўрлэн эртарат.

Палэ, тыгэ илэн ава-кувава ойым колышт кийат. Йара годым пошкудо ватэ толэшат, лодымалдэн шинчат. Урэм дэн кё эрта, кузэ пёртыштё, тўнё пашам ыштэн, кузэ жапым эртарэн, адак кё кём кырэн, кё марлан кайшашлык,—тэвэ ўдрамашын уло шинчымыжэ, кутырмыжо. Иктаж тўрлын ылышым куштылэмдаш—ик ойат ок шокто. Ойлат адак: Тротский чыла шёртныым погэн налынат шылын, Совэт власт, коммун пыта—мо-ло тўрлэ манэшымат.

Марий ўдрамаш нимогай калык пашам ок ыштэ.

Погынымашкэ ок кошт: вожылэшат, пёрйәнжат воштылэш. Ўдрамашым пёрйән пёрт гыч огэш колто. „Ўдрамаш паша огыл, пёртэтым, кўнчылатым шинчэ“, манын, мыскылат вэлэ.

Комсомол нэргэн ойлаш тўнгалат гын, шукужо кизыт огешат колышт. Рвэзэ ушэмыш пурымэк тўкё (шур) кушкэш, анчикрэс лийат, маныт. Коклаштэ йужо ўдыр оила:

— Мый пурэм илбат, ача-авай ок колто; паша шуко; пурэт гын мыскылат, воштылыт вэлэ; адак тунэмат гынат, садэ иктаж мўндүрк кайэн она кэрт.—Чын, комсомолыш пурышо ўдыр лийэ гын, воштылыт, мыскылат...

Тэвэ тыгай ылыш марий ўдырым „улак вэрыш“ покта. Тушто коч муралтэн, модын шинчаш лийэш.

Пёрйәннын воштылмыжак ўдрамашым шэнтэлан, пичкэмьшэш кода.

Чыла ты мут у мут огыл. Ўдрамаш ылышым коч кёат пәш шинча. Сандэнак малана, тидым поналтэн, ўдрамаш ылышым куштылэмдаш чот пижаш күлэш. 8 март кэчэ—ты пашам уло вий дэн ышташ тўналэм кэчэ лийжэ. Ты пашам ыштэн шуктыммо—йалысэ комсомол, коммунист, учытыл дэч.

Ўдрамаш лэч посна пёрйәнным мондыман огыл. Ўдрамашым воштылмым, мыскылым тудо мондыжо. Пёрйән дэн ўдрамаш пырлыа, ик-тёр пашам ыштэн, тунэмын вэлэ ылышым вашкэрак куштылэмдэн кэртит.

Комсомоллан путыракшэ «улак вэрыш» ончалаш күлэш. Ўдыр-рвэзэ коклаштэ пашам ышташ, тунькташ—тўрлэ йёным кычалман. Марий ўдырат поро кумыл дэн тун дэч мийым умла. Тудо вара ужэш: комсомол члэн пәш сай рвэзэ, аракам ок йў, ок (к)арганэ, осал мутым ок ойло, тудо тунэмэш, коч момат шинчаш тёча, ончык кайыш тырша. Тидын почэш марий ўдыр шкат тугай лийаш тёчаш тўналэш, комсомолыш пура. Тыгэ марий ўдрамашланат коч куи корно почылатэш: школышкат, тўрлэ калык пашашкат.

Тыгэ ўдрамаш пёрйән дэн тёр у ылышым ышташ тўналэш.

Сэскэм.

Озан.

Ўдрамаш ылышым куштылэмдынэжэ.

Йаслым почыт.

Тэнэй, шорык-йол пайрам пагытыштэ, Моско олагыч мёнгышкэм мийшым. Тидэ кўчык пагытыштэ ўдрамаш коклаштэ шуко паша ышталтэ.

Ўдрамаш ындэ ылыш тёрлаш у сэмьн тёча: погынымашкэ коштыт, пашам сай виктарат. Чарла кантонын Кугу-Сола район Кугу Нольаштэ кок ўдрамаш погынымаш лийэ. Ик погынымашкэ 70 ўдрамаш мийышт, вэсышкэ—40. Погынымаштэ кўчыкын тэвэ мом ойлаттэ: Совэт власт ўдрамашлан могонь правам пуэн, тазалык дэч посна илаш ок лий, мо дэн чэр лийэш-кузэ аралаш, аракан-тамакан осалжэ, кнаган пайдажэ, аза ончымо пёртын пайдажэ; адак ўдрамашлан мўшкыран годым аза ыштымэш, аза ыштымэкэ тазалык оролаш күлмыжэ, аза ончымо, молат.

Марий родо! Ватэдым тый йолташ манат—шкэ тудым кул чотышто кучэт. Молан йолташэтым кырэт, вурсэт?

Ты койшэтым кудалтэ—ватэт тыланэт чынак йолташ лийжэ!

Вэс погынымашкэ ўдрамаш-влак икак погынышт, кала скалаш вэлэ мыйым ўжыч. Шуко пунчал-мутым быттышт. Ик кугу сай паша лийэ: кэнгэжлан аза ончымо пёртым почаш. Погынымаш годымак йаслыш пуаш 20 аза возалтэ. Кодшо кэнгыжым ты пашам 10 ватэ нарэ вэлэ виктарышт. Тэнэй ындэ утларак погынышт.

Кодшо ий пёрйэн-влак «окса тўлаш толэш» манын йаслым ынэшт почыкто ильэ. Тэнэй пёрйэн кокла гычат йаслын найдажым умлэн, почаш кўлэш манын ой пушо лийэ.

Ватэ-влак адак ик у пашам ышташ тўгалыныт ильэ. Ту пашам марийшт йомдарышт. Ватэ-влак «У Илыш» журнал налаш тўгалыч. Сайын лудаш моштышымак, пёртымак муыч. Йэн йэда 5-ырш. гыч погаш лийыч.

Вара мо лийэ шонэда?—Марийшт вурсэн-вурсэн, лўдыкгэн, журнал налаш ту оксам ышт погыкто. Ўдрамаш тунэмнэжэ, пёрйэн ты сай пашам пужэн шога.

Умыза! журнал лудын, ушда почылтэш! Журнал илан туныкта, сурт паша ышташ, погэт чумыраш, капэт овчаш туныкта. Журналым лудса!

Ўдрамаш-влак! Пашам тўгалында гын, ида лўд—ыштэн шукташ тўчыза! Совет власт илышым тўрлаш полша. Йёсё илышдам куштылташ тўчыза. Ленин корно дэн онкылза!

Шумэля.

== У й ў л а. ==

Кузэ у илышым ыштыман огыл.

Обласыштэ тигыдэ кантон лиймэ дэч вара йужо вэрэ илышым «уэмдан» чот тўгалыныт. Утларакшэ ты пашалан Морко Кантон Сэми-Сола районышто пижыныт. Тушто РИК вэлэн ўдрамаш пўлка (тройка) ышталтын. Кузэ вара тудын пашажэ кайа шонэда?

13 декабрыштэ Сэми-Солаш ўдрамаш-дэлэгат погынымаш лийын. Молым ойлымо коклаштэ (лудмо пёрт, клуб) утларакшэ йўла нэргэн кангашэныт. Пытартышлан «ватэ-шамычлан шарпан-нашмакым рончаш, ўдырлан тўр тўрлымым кудалташ» ман пунчалыныт. Тин дэн гына паша пытэн огыл. Погынымаш дэч ик-кок кэчэ вара ўдрамаш пўлка шуко йаллаш тыгай кагазым колта: шарпаным рончыза, кў огэш гын—возэн. пуза.

Ўдрамашын пашажэ кўнчыла дэн тўр, вольык дэн конга вэл огыл—калык пашаштат тудо пёрйэн дэн тўр лийжэ: тидлан тунэмаш кўлэш.

— Марий йолташ! Ўдырэтым пичкэмышэш ит кодо, школыш тунэмаш колто.

Марий ўдыр! Ава-кувава воктэн манэшым колышт ит шинчэ—тунэм, комсомолыш пура: комсомол у илышкэ нангайа.

Эн ончыч кнагалан туныктыман.

Марий ўдрамаш кизыт пэш пичкэмыш. Ўдрамаш коклаштэ шукожэ кизыт тыйын мутэтым огэшат колышт. Мый тэвэ ик кана „У Илыш“ журнал 9 №-тэ „шойакым тунэмнэ пытара“ манмэ статйам лудым—огыт колышт. Тўрлө кўлдымашлан, манэш мутлан ишанат.

Тэвэ адак ик кана мэ йал гыч район погынымашкэ ўдрамашымат сайлышна. Прэдсэдачыл Патима лўман ўдрамашлан погынымашкэ кайаш 3 кана мийэн каласыш. Патимана,—мыланэм мо уло, мыйым тушто вучышо укэ,—вэлэ маньэ, ыш мийэ.

1. Эн ончыч марий ўдрамашым кнагалан (сэрышлан) туныкташ кўлэш.
2. Вара тўрлө Совет пашашкэ сайлаш кўлэш.
3. Адак газэтым-журналым налын, лудаш, умландараш кўлэш.

Комсомолец.

Чыла тидым пэш сайын умлэн колышт шинчышт, кў мом ыш умло—шуко йодыштыч. Мўнгышкышт чылан йывыртэн кайышт.

Могань вий улман ты кагазыштэ тыжэч палэ: ўдрамаш-влак тылэч вара сырэн-вурсэн коштыч; шинчыдымыжэ власт ўмбакаат ойлышт; вара... погынымашкат коштым чарнышт.

Тидэ—пэш кугу йонлыш, ўдрамаш пўлкан ыштэн моштыдымыжэ. У илышым тыгэ ыштыман огыл. Кагазым сэрэн колтэн, тошто йўлам нигунамат пытараш оклий. Пичкэмыш калык коклаштэ ойленат, пашам ыштэнат мошташ кўлэш. Укэ гын тудын кумылжым пёртылдэт вэлэ. Тыгэ малана, шарпан нашмак окўлымак калыклан альэ ыныктараш вэлэ кўлэш, тудын осалжым тагастарэн ончыкташ кўлэш.

Вэс могорым ик пытармэ дэн вэлэ огыл. «Рончыза, кудалтыза!» манын гына ок лий. Тошто вургэм олмэш иктаж-могай уым шонэн лукташ кўлэш. У вургэм онгай лийжэ, ышташ куштылго, окса тудлан шагал кайжэ. Калык тидым умлэн, палэн ижэ тошто вургэмжым, тошто йўлажым кудалтэн кэртэш. Тунам вара ўдрамаш пўлка кўштымё дэч поснат паша лийэш.

Марий.

Паша лұмыштө вэлэ огыл.

„У Илышын“ № 11 (35 стр.) Апшат Макс у йўла нэргэн йонгыш умлымым сэрэн гынат, тошто йўла олмэш нимом ончыктэн пуэн огыл, манаш лийэш. Азалан у лұмым пуэдымаштэ гына паша ок пытэ. Марий альэ ок шин-э—тынэш пуртымым мо дэн вашталташ? Азам тынэш пурташ ок кўл, манат гын, марий,—тынэш пуртыдэ вара мом ышташ?—ман йодэш. Тугэ гын, манана тынэш пуртымо олмэш вэс шотым кычалман.

Пашазэ коклаштэ ындэ шукужо чэркыш коштым чаряныт. Нуно шочшыштымат тынэш огыт пурто. Пашазэ-влак азалан комсомол йачэйкэ погынымашэш лұмым пуат, Йочам комсомол изиньэкак у ылышлан туныктэн шога. Тыгэ йоча пионьэр лийн йамдылат ила.

Марий коклаштат комсомол-пионьэр-влак кугын шарлэныт. Азам изиньэкак комсомол дэн, пионьэр дэн лишэмдыман. Лұмым комсомол йачэйкыштэ пуман. Аза шочмэкыжак комсомолын «шочшыжо» лийэш гын, тунам вэлэ у йўла ылышыш пура. **С. Уйўлан.**

Парижсэ Коммун кэчэ—МОПР кэчэ.

18-шэ март кэчэ ий йэда уло тўньасэ пашазэ, крэсаньык калык ушэш возэш. Ты кэчын нуно пайрэмьым ыштат. Молап 18-шэ март кэчэ нэмнан пайрэм кэчэ?

Калыкын тошто ылышым (историйм) ончэт гын, тыгал шот койэш: ожсэк пойан дэн йорло крэдаль толыт. Кэч куш тат эрэ тугак: ик могырышито кугыжа, кугу мўшкыр тора, пайар, тўрлө йара мўшкыр; вэс вэлэ пашазэ, крэсаньык. Умыр мучко пашаланышэ калык пойан ваштарэш тарванэн рэволўтсийм ыштылэш. Ик тыгай рэволўтсийлан 54 ий тэмэ.

1871 ийн 18 мартлан Франсийштэ Парижсэ пашазэ йорло калык, тўрлө мастеровой йонг, пычалым кидыш налын, тошто властым сўмырэн, **Парижсэ Коммуным** (Парижская Коммуна) ыштышт.

Лач тид дэч ончыч Франсийштэ нэмнан Миклай кугыжа гай папу, прансуз кугыжа Наполэон III калык вўрым йўйн, калыкым тошкэн, ужалэн ылыш. Вара калык лэч лўдын Гэрман дэн сарым тарватыш. Сарыштат чыла гэнэрал-влак йўйн салтакым ужалэн вэлэ кийшт. Ньэмыч сэнэн, шўкэн тольо. Парижсэ пашазэ ыш чыгтэ кугыжам чумал дукто. Нэмнан Кэрэнский годымсо гай ончыч пойан кашак власт лийэ. Пойанлан—кўсэн тэмжэ, вара коч тўтан лийжэ! Нуно ньэмычлан прансуз олам ужалэдышт, парижсэ пашазым шужыктэн кийшт. Нунын дэч лўдын Парижышкат ньэмыч салтакым кондынэшт ильэ да... тушто коммун лийэ. Тўньаштэ эн пэрвой, нигунам тунэмдымэ завод, паврик пашазэ, мастеровой калык кугыжаныш вуйлаташ шогагыч. У чиновныклан жаловным простой пашазэ дэн тора ыштышт. Паврик-завот—пашазэ кидыш пурыш. Кугыжаныш дэч чэркым ойырышт. Кө кумалнэжэ, поплан оксам шкэ тўлыжэ. Пойан сурт, пого калыкын, Коммунын кидыш пурыш. Армиий олмэш—милитсий лийэ. Парижсэ калыклан пычалым кидыш пуыч. Калык шкэ вийжым ончыктыш. Ньэмыч гэнэралым Париж олаш ыш пурто—өрдыжыж поктэн колтыш. Пойан кашак путырак вэлэ лўдө.

Тидэ жапыштэ нуно чылан Париж дэч өрдыжкө Вэрсаль олаш погынышт. Чыла аписэрым, ворым, толышым погэн, ньэмыч гэнэрал дэн кэлшэн Тйэр тора нуным Париж ваштарэш вўдэн найгайыш. Пойан кашак шкэ калык лэч эн чот лўдэш. Гэрман дэн нуно сарым тарватэныт. Парижсэ пашазэ войан ваштарэш киньэлын, ньэмычым покта гынат, пойан кашак ньэмыч дэн кэлша. Тыжэчак палэ—молап пойан сарым ышта.

1871 ийн 1 апрэлыштэ Тйэр Парижсэ Коммун ваштарэш тарваныш. Парижсэ пашазэ ик йэнла тушман ваштарэш шогагыч. Ёдрамаш-влак марийштан полшат, йоча—ачаштлан. Кузэ нуно кучэдалыч! Карл Маркс—«нуно нылпомышым сэнышаш гай койыч»—манын сэрыш. Тугэ гынат, осал вий кугу.

28 майыштэ Парижсэ Коммун пытыш. Пашазылан, калыклан шэм кэчэ тольо. Пойан кашак, нунын ваштарэш тарванымылан, 35 тўжэм йэнгым лўйэн опышт. 40 тўжэм йэнгым ала куш колтышт (шукыжым «вэс тўньашкэ»). Тэвэ пойан-влак, кўсэнышт ваштарэш шогалат гын, мом ыштылыт.

Ындэ 54 ий эрта гынат, Парижсэ Коммуным уло тўньасэ шэмэр ок мондо. Нэмнан окчабрэ рэволўтсий, Совет власт нунын пашам шуктэн, моштэн ышта. Вўрышт арам ыш його. Вэс кугыжаныштат, уло тўньа мучко тидым шукташ тэчат (садак шуктат!). Пойан кизытат ожно сэмынак толаша (альэ ожно тыгэ огыт мошто ильэ!).

Уна, ончалза-йан. Гэрманыштэ пашазэ калык чўрмам тэмэн, шужэн кийат. Крэсаньыкланат ашыкым чиктат. Кэч могай кугыжаныштат крэсаньык ылыш пашазэ гайак, нэш йөсө. Садлан туно пойан ваштарэш пырля кайат.

Польшым налына. Тушто польак крэсаньыкланат панын лупс-кэрдэжэ чўчыкдын логалэш. Путыракшэ тигыдэ калык—бэлорус, украин, йэврэйлан—илаш йөсө. Вашкэ Гродно олаштэ 72 бэлорус крэсаньыкым судитлаш тўгалыт. Кизыт 47-шэ чўрмаштэ кийа, 6 йэн колэн. Польак йылмым тушто вўватыр (вийт) туныктат. От тунэм—ийлан 15 тэнтэ штрап. Садлан Польша мучко крэсаньык погынен, пан суртым йўлатылыт, торап пуштэдат. Пойан-влак, нуным кучэн, чўрмаш кышкат, лўйкалат.

Литваштэ тидэ кок тылзэ коклаштэ 300 крэсаньыкым пэтырэныт. Ындэ тушто йара чурмат укэ. Чўрмаш пэтырмым кырат. Католик поп кашак нуным орландараш нэш полна.

Болгарийштат тугак. Болгарий изи кугыжаныш. Крэсаньык нэмнан Россий гай шуко уло. Тушто правичыльствэ крэсаньыкын ончыл йэнжым йышт (шолып) пуштэда.

Румынийм ончэт гын, өрат! Румын пайар, помэшык нигэ дэч коч намьсыдымэ. Нуно рэволўтсий годым нэмнан Бэссарабийм шупшыш налыч. Тушто крэсаньык дэн чўрма тэмын. Кутыран румын йылмэ дэн вэлэ лийэш...

Чыла капиталист-пойан кучыжанлаштэ шэмэр калык орланэн ила. Шэмэр вэрч тыршышэ рэволүтсионьэр чўрмалаштэ ындыралт кийат.

Тыгэ нуным капиталист орландара. Вэс могырым, уло тўньасэ пашазын шўмышт нунын вэлкэ. Нуно оксам да монь погат, чўрмаштэ орланэн кийшылаш полшат. Садлан пашазэ калык лўмын нунылан полшымо ушэмым ыштэн. Тидэ ушэмым кўчўкын «МОПР» маньт. Мопрышто агылчан, прансуэ, ньэмыч, моло пашазат погат. Росийштэ 3 миллион йэнг МОПР ушэмыштэ шога.

18-шэ март МОПР-лан полшымо кэчэ. Мланна, марий калыкланат, МОПР-лан полшаш кўлэш. Мэат тўжэм ий годсэк руш төра, кугыжа йымалнэ орланэн ылышна. Окчабрэсэ рэволүтсий. Парижэсэ Коммун паша вэкэ нэмнан калыкым лүкто. Нунат, чўрмаштэ кийшэ, тыгай рэволүтсийм ыштэн, Парижэсэ Коммун пашам шуктэн вэлэ утлат. Вашкэ шуктышт! Мэат полшэна!

Лайи.

МОПР-лан марий-влак пугыракак полшыман.

Мэ, марий-влак, МОПР-лан пугыракак полшаш кўлэш. Шоналтэн ончыза йан, кузэ мэ совет власт дэч ожно ылышна—шўмэт шыр вэлэ чучэш.

Нигуш мийэн она кэрт ильэ, вигэ мэмнан игылтыч воштылыч. Садлан, ынышт воштым маньн, коч куштат рушла, сўасла ойлаш тыршэна ильэ. Тыгэ шуко вэрэ рушыш альэ сўасыш луншалтшэ марий йал-влак улыт. Тэвэ, Мэнчыла кантонышто ылышэ марий-влакым ончэна. Тыштэ 8 марий йал гыч кумытшо сўасыш савыризыт. Кодшо 5 йалыштат сўасла чийат, сўасла мурат, марлажэ ойлат вэлэ.

Совет власт ок лий гын, ты марий-влак вашкэ пытат ильэ.

Моло тўрлэ пашам ончэна. Мут гыч, тунэмэ пашаштэ тошто пойан власт мэмнам эн шойылан кодэн. Мэмнам ожно агьртарышт вэлэ, шкэ йылмэ дэн сай ум-

ландарэн ышт тунькто. Садлан марий пичкэмыш, йэн шинча ончаш кодын ильэ. Бидэ мэмнам пызыршэ укэ, ындэ мэ марла тунэмына, шкалана мотор ылышым шкэ ыштэна.

Тыгэ ындэ Мэнчыла кантонысо марийат илаш тўнгальэ, тыштэ ындэ марла мурымат коклан-коклан шокташ тўнгальэ. Чыла вэрэат марий калык волгыдо корныц пурэн. Моло тўрлэ пашам ончэт гынат, волгыдо ылышыш лэкташ тўнгальмына палэ.

Чыла тидым малана мондаш ок кўл. Моло кугыжанлаштэ мэмнан ганьэ тигыдэ калык пэш йёсын ила. Нуно мэмнан ганьак волгыдыш лэктэншт, тидын вэрчын пойан кашак дэнэ кучэдалыт. Пайанжэ арыкым ок пу, нуным тўжэм дэнэ чўрмаш шўшкыт, лўйклат, сақалат. Тыгэ тигыдэ калык Польшаштэ, Румынийштэ Юго-Славийштэ, моло вэрэат пэш орлыкын ила. Нуным малана мондыман огыл. Вэс кугыжанласэ рэволүтсионьэр-влаклан уло кэртмына дэн полшаш кўлэш. Нуно нужна-йорло вэрч пэтыралт кийат.

Буржуй кашак дэн кучэдалаш кумылыштым нёлташ кўлэш. Мэмнан изи ылышнат шэмэр калыкын лўтын тўнэ буржуй кашак дэнэ кучэдалэ пашаштэ пэш шэргэ лийэш.

Куэ.

Калтак йал, Пойса вол.,
Мэнчыла к-н, Сўас рэспубл.

Мэмнан ылышна.

МОПР-лан полшымо арьаштэ пўтын комсомол йачэйкэ МОПР члэныш пурыш. Вара спектаклым шындэн, 3 тэнтэ оксам погышт. Адак йаллаштэ МОПР нэргэн умландарэн коштыч, туштат 5 тэнтэ нарэ оксам погышт.

Тидэ окса куго окса огыл. Вэс кугыжаныш чўрмалаштэ рэволүтсионьэр-влак орланэн киймым умлым, марий-влакын нунылан полшаш тўчымышт—пэш куго паша. Тидэ пэш шэргэ.

Н. В. Исаев.

Буймо йал, Алабога
к-н Сўас рэспубл.

Лэнин кэчэ марий йалыштэ.

Калмаш-Эгэрыштэ Лэнин йолт. колымо кэчын РКП йачэйкэ йал погынымашым ыштыш. Погынымашкэ район гыч уполномоченный тольо. Калык лын погыныш. Район гыч толшо йолташ Лэнинын совет власт вэрч тыршымыж нэргэн докладым ыштыш. Погынымаш пэйдўд мартэ лийэ. Ойлымым калык пэш колышто.

Прокопий лўман тошто кулакат пурэн ильэ: ало колышташ, ала кастэн шиждэ пурэн. Колышто-колыштат Прокопий кугыза,—Лэнин мом ыштэн,—маньат йэн-влак коч рошт-рошт лэктын кайыш. Оса воктэн шогышо нк руш почэшыжэ воштылэш:

— Не глянулось, видно, нашему Прокопию—вон через людей засакал!..

Доклад пытымөнгө погынымаш тыгай рэволүтсийм ыштыш:

«Мэ, кресаньык-влак, В. И. Лэнин каласымэ мутым ыштэн шукташ тыршэна».

Тыдын почэш Сташкин йолт. йалыштэ Лэнин уголокым ыштымэ нэргэн ойлыш: молан кўлэш малана Лэнин уголок, могай пайдам тудо малана пуа; кнагам налаш мэмнан кредит. товарищество полша, мунар гынат добровольный пожертвованим погэна.

Погынымаш каласыш:

«Лэнин уголокым почаш кўлэш. Тун дэн мэ утларак ончык ужына», маньыч.

Кузэ дэн Шэм-шинча.

Урал. обл. Кунгур окр.

Урлыкым ойырдә, сортовайдә ида үдо!

Урлык сортоваймә машина́м (триер'ым) йамдылымә.

„Мом үдәт, тудым түрәдат. Куштыран, начар, вусо урлык гыч сай киндым ит вучо“, маньит крәсаньык-влак. Тугә гынат крәсаньык коклаштә үдымб годым тыгай мут почәш пашам ыштышә пәш шагал.

Крәсаньыкын үдән коштмыж годым урлык комдышко ончалат гын, йандар, таза урлыкым от уж—могай киндә вәрәштын, тудым үда: уржаштә—салтак полтыш, порга (кандә) вуй нбшмб; шўлыштә, шыдангыштә—пкоро, косата, колья пурса, кон-шудо, моло шўк-шудо нбшмат лийәш.

Тыгай киндым үдымәк, пасушто утларакшә түрлб шўк-шудо кушкын шогаләш, дәстиналан иктаж 25—30 пуг гыч коч киндә шочман укә. Киндә ок шочат, марий вара кәчкыж коштәт: „йумо мыланна сырән, мландә ок шочыкто,—моло оккўлымат ойлат. Мландә паша ыштымаштә мәннан альә шуко экшыкна, шинчыдымына уло.

Мландылан бпкәлаш ок кўл.

Ньәмыч манмыла томам (начар), киндә шочыктыдымо мландә укә: мландә паша **ыштән моштышо** укә. Ньәмыч калык тунәмшә калык. Тудын мутшо чын. Рәволүтсий дәч вара мәннан дәнәт мландә пашам ыштән моштышо шуко ләктыч: кооператив, Совхоз, посна крәсаньыкат. Нунат ньәмыч дәч агыт код, тунарак киндым шочыкгат.

Үдышаш урлык йандар, таза, шолдыра, шўкдымб лийжә. Үдымб шурнылан чылаж дәч коч утларак шўк-шудо кушкаш ок пу, мландысә вўдыжгым шкә кужо, кәлгыш пурышо вожышт дән чыла шупшыш наләшат, киндә кошкаш тўналәш.

Тәнәй тәлым дум пәш шагал возо, чыла вўдыжгб мландыш вашкә кайән пыта, садлан шўк-шудылан пасуәш иланаш әркым пуаш ок йбрә.

Кәрәк могай мландәш кушшылан (растений'лан) шуко вўдыжгб кўләш. Ик пуг уржам куштән шукташ 400 пуг вўд кўләш. Пасушто куштыра шудо лийән гын, тынар вўдым шурно мландә гыч налын ок кәрт.

Адак вәс сәмынат шўк-шудо киндылан кушкаш әркым огәш пу. Кәрәк могай кушшыланат кочкыш дәч, вўд дәч посна шокшо, кәчә волгыдо кўләш. Кәчә волгыдо ок логал гын, киндә кушкын ок кәрт. Шўк-шудо пәш талын кушкәшат, киндылан кәчә волгыдым шойышта.

Тидым шовалтән налына гын, урлык ойырмын (йытыраймын), шўк-шудо дәч әрыктымын пайдажә пәш раш койәш.

Зубрилин агроном шўк-шудо нәргән тыгә ойла:

„Волоколам уйәзыштә крәсаньык-влак мыланәм шкә урлыкаш киндыштым, сайжым-осалжым палаш, пуыч. Вискалән, ойрән налмәк тыгә ләктә: уржалан 100 кр. йәда 4 кр. шўк-шудо нбшмо толәш, шўлылан—5 кр., йыгышлан—4 кр. 100 дәстин йәда 4—5 дәст. шўк-шудо үдалтәш!

Садан мәннан мландына 60—70 пуг олмәш 25—30 пуг киндым вәлә шочыкта.

Шўк-шудо нбшмб ойырдә нигунамат киндым урлыклан кодаш ок йбрә“.

Урлыкаш шурнышто тигыдә, начар, шәмәмшә, пунышкышо пырчә ыжжә лий. Шолдра, лийын шушо, нәлә урлык вәлә үдаш йбра.

Тыгай урлыкын озымжо талын кушкәш: йўшто-шокшо дәчат ок лўд.

Өрдыж гыч кондымо урлыкым шәкләнән үдыман—тугай киндә вәс ййгәчан, вәс мландан вәрәш кушкаш тунәмын. Нужна, кушшо ий годым вәс мландә гыч кондымо киндә мәннан мландәш ыш кәлшә. Шокшо вәрәс

киндэ мыланна ўдаш ок йөрө. Мәмнан гай ийгэчан вэр-ла гыч сай урлыкым налаш лийэш. Йул воктэнэсэ марий коклаштэ Швэтсий гыч кондымо шолдра пырчан уржам 1922 ийштэ чодра паша ыштышылан пүдышт.

Тидэ шолдра уржа урлык ўдаш пэш кэлшыш.

1924 ийштэ йужышо дэстиналан **100 пут нарэ киндым налыыч**. Уржа вуйжо шит (шэч) кужыт лийэш. Тидэ уржа урлыкым ындэ йомдараш ок кўл.

Шолдра, нэлэ пырчым, түрлө тигыдэ, шэлшэ, начар пырчэ гыч ойраш, пуалтымэ альэ сортоваймэ машина вошт колтат. Сортоваймэ машинаштэ түрлө шоктэ уло, садлан шолдрак пырчыжэ ик вэрэ йога, тигыдыракшэ вэс вэрэ.

Покро ойраш посна машина уло, тудым рушла «куколеотборник» маныт.

Шыданым ўдымө годым, бочкэш вўд дэн нөртэн, кукшыжым, тигыдыжым ойырат. Мынар утларак урлык шолдра лийэш, тувар киндэ сай шочэш.

Ўдымө дэч ончыч урлыкым шытыктэн (пэрэптыктэн) ончаш кўлэш. Крэсаньык урлыкым налына гын, 100 уржа пырчыштэ 87 вэлэ шытэн лэктэш, шўльб — 76 пырчэ.

Тидым чотлэн налат гын, дэстиналан 1 п. 24 кр. уржа, 3 п. 33 кр. шўльб арам (энэрэш) ўдалтэш (шытыктымэ нэргэн «У Илышын» кодшо номырышто сэралтын).

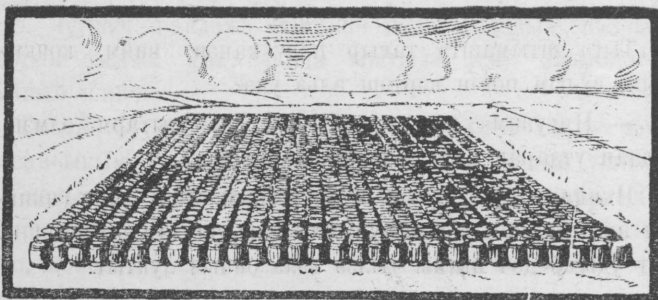
Тошто, шукэрэсэ киндым ўдыман огыл; кок ий дэч утла кийшэ шурно урлыкылан ок йөрө.

Сортоваймэ ўдымө киндын найдажым тыжэч палаш лийэш:

Вятка губ., Слоб. уйэсэ Сасинск йалыштэ крэсаньык-влак машина дэн ойрэн ўдэныт.

Тыгэ ыштымэкэ дэстиналан 50 п. уржа шочын (ойырде—38 п.) ойырмо шўльб 86 п. (ойырде—51 п. 20 кр.).

Марий крэсаньык-влакат урлыкым ойрэн, шолдра,

Шўк-шудо такыр пасушто ик дэстина мландэ гыч 60 тўжэм вэдра вўдым йўйн пытара. Вэс тўрлын каласаш гын 1.500 нилэ вэдрап пэчкэм.

нэлэ пырчым ўдаш тўналыт гын, «кушто ик пырчэ шочэш, тушак кок пырчым шочыкташ тўналыт», —погымо, тўрэд налмэ киндыжэ кок кана утларак лийэш.

Машина дэн пуалтыдэ, сортовайдэ киндыдам ида кодо. Вашкэ шошо шуэш, ўдаш жап толэш. Тўрлө машинам «прокатной пункт» маямаштэ йал дэн налаш лийэш. Вашпольш комитэт, комсомол йачэйкэ, сэльсовэт, райсовэт! Крэсаньыкылан киндым эрыкташ машинам йалышкэ налаш полшыза!

Агроном.

Клэвырын пайдажэ.

Мәмнан Пижанка волысышто (Йарап у. Вятка губ.). Мыс лўман руш йалыштэ Афанасий Юркин кодшо ий клэвырым ўдэн. Чэрык (1/4) дэстин мландэ гыч 8 пут клэвыр нөшмым луктын. Кум путым шкаланжэ кодэн, вич путшым 10 тэнтэ гыч ужалэн. 50 тэнтэ гыч Юркин налогым тўлэн, кўлэш сатум (таварым) налын, дэланкым налын, адак вэс роскотланат оксажэ кодын.

Ындэ, клэвыр нөшмым уржаш савырэн, чотлэн ончэна. 8 пут клэвыр нөшмө 80 тэнтгэш. Тэнэй шижым 1 пут уржа пэл тэнтэм шога ильэ. 80 тэнтэ дэн 160 пут уржам налаш лийэш ильэ. Тидым чэрык дэстин пуа, пўтынь дэстинжэ—**640 путым**. Уржам ўдэт гын, ик дэстин сай мландэ 60 путым вэлэ пуа.

Тидым тагастарэн ончымаштэ Юркин руш, клэвырым ўдэн пайдам уржа дэч **10 нана шуырак налын**.

Вэс, Агафоново лўман, йалыштэ руш-влак 9 пасым ыштэныт. Нунат клэвыр нөшмым шуко луктыч, ту нөшмым ужалэн оксамат шуко налыыч. 9 пасупико лэкмыштлан нунылан налогымат изэмдэныт.

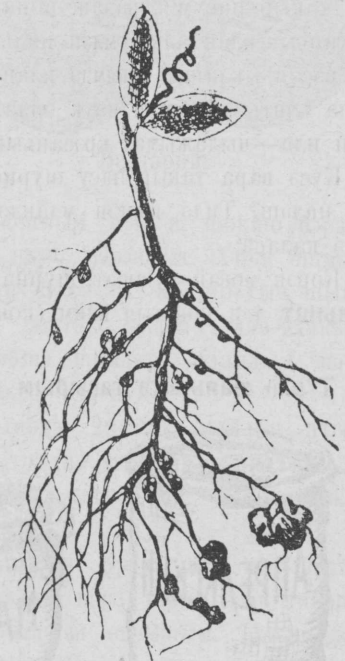
Адак клэвыр тугай пайдам пуа: клэвыр шудым вольык пэш кочкэш—ужаргымат, кукшыжымат; клэвыр ўдымө дэн мландэ тэрыслымэ гань пушкыдэмэнш, сайэмэнш, —клэвыр почэш киндэ кугын шочэш.

Рушым ончэн, Кичманш марий-влакат тэнэй тэлым зэмлэмэрым кондэныт. Зэмлэмэр кызит чыла кўлэш кагазым йамдыла. Шошым, лум каймэкэ, тудо уло мландым 9 пасулан шэлэш. Марий-влакылан Узэмотдэл клэвыр нөшмым пуаш сөрэн.

Тыгэ Кичманш марий-влакат клэвырын, шуко пасун пайдажым умлэныт. Ончыкыжэ нуно киндан, шудан, вольыкан лийнэш.

Микифор Васиын Лыса.

Пижанка с. Йарап у.
Вятка губ.

Клэвыр шудо вожышто пурса гай ўзгар уло. Тидэ—шурнылан кўлэш кочкыш, клэвыр солымэк нуно мландэш кодыт, ўйандат.

Киндан лийнэт—такырым ончыч курал.

Крэсаньык-влак кизытсэ жап мартэат шкэ мландыш-тым, кум пасум ыштэн, курал-(в)ўдэн илат.

Тидэ кум пасушто иктыжэ ий йэда ўдыдэ кандараш такырэш кодалтэш. «Такырэш от кодо гын, мландэ йавыга, шўк шудо илана, полган шукш налэшэт, киндэ кушкын ок кэрт», маныт.

Такырэш кодымаштэ кузэ мландэ вийм налэш, кунам такыр пасум куралаш йоннарак—тидыжым мэмнан крэсаньык-влак альэ умлэн налын огытыл.

Крэсаньыккланат тунэмдэ илаш ок лий. Кузэ мландэ паша ыштымэ нэргэн наук ойла, кузэ моло калык курал-ўдэн ила—чылажымат крэсаньыкклан шинчаш кўлэш.

Кузэ вара такыр пасу шурно шочыкташ угыч вийым налэш? Тидэ нэргэн мландэ паша панчэ (наука) тыгэ каласа:

Кэрэк могай кушшат, шурнат, парэнтат, молат **шкэ вожышт** дэн рок гыч вийм (кочкышым) налыт. Тўрлө

сэмынышт айдэмын, вольыкын, моло илышын шўлымб дэн пужлымо йужым (углэкислый газым) шупшыт.

Тудо мландэ гыч налмэ кочкыш дэн ушнада, вара пушэнтгын, киндын саскажэ, пырчыжэ шочэн.

Кб вара мландыштэ ты кочкышым йамдыла? Мландыштэ, шукш гай, шинчалан койдымо бактэрий манмэ иланышэ улыт. Нуным микроскоп дэн вэлэ ужаш лийэш (микроскоп—1000-1500 кана кугэмдышэ йанда пуч).

Нинэ бактэрий-влак мландэ ўмбалсэ тўрлө вожым, соскам, колышо вольык, айдэмэ капым, тэрысым, молымат шўктат, кушшылан йоршб кочкышым йамдылат. Ту кочкышым вара шурнын вожыш кўш кўзыкта.

Ындэ тыгэ ойлаш лийэш: **такырэш кодымо годым пасушто улшо тэрыс, шудо-вож, олым, молат бактэрий полышмо дэн нушшылан кўлэш кочкышым йамдылат.**

Такыр пасун адак вэс пашажат улэ. Кочкыш (вий) мландыштэ улэ гынат, **вўд дэч посна киндэ кушкын ок кэрт**, садлан ўдышаш киндылан кўлэш вўдым йамдылаш, аралаш кўлэш.

Кумышо пашажэ—**тўрлө шўн (сом)шудым пытарэн шуктымаштэ.**

Уржа дэн икийаш ўдымб годым мландыштэ шўк-шудо пэш илана. Учоный агроном Доярэнко тыгэ ойла: урлыкын ик пырчылан, мландыштэ шўк-шудын 400 пырчыжэ логалэш. Шўк-шудын урлыкшо киндэ урлык гыч 400 кана утларак лийэш!

Крэсаньык-влак 4-шэ пашамат такыр пасулан муыт: такыр пасушто вольыкым кўтат. Икийаш тўрэдмэкэ, пасушто вольыкым кўтэн, тудым чылат **такыртэн** шындат, идым гай пэнтгыдым ыштат.

Шошым такыр пасум тўрлө шўк-шудо налэш. Тушто пэтро жап мартэ, уржалан куралмэнкышт, вольыкым кўтат.

Тыгэ штымаштэ такыр пасу канэн, вийм, кочкышым, вўдым логэн кэртэш альэ укэ?

— Нигунамат ок кэрт. Шўк-шудым пытармэ олмэш, тудлан утларак вэлэ талышнаш полшэна.

Икийаш огыл, тўрлө шудо шўйын огэш кэрт (икийаш ага марийн кэрэк кунамат пэш шудан). Тэрышы-мат ўдымб дэч иктаж тылзэ вэлэ ончыч луктыт.

Такрэмдымэ мландышкэ йужат, шокшат, вўдат вэрэшт ок кэрт. Мландысэ бактэрий-влакат огыт иланэ, тўрлө шудым, вожым, тэрысым шўктэн, кочкышым ыштэн огыт кэрт.

Садлан кэнэжым такыр пасум куралмэ—крэсаньыкклан пайдам ок пу, пэш кугу зийаным вэл ышта.

«Такыр пасум куралмэк, вольыкыным вара кушто кўташ?—манын йодыт йужыжо. Тидэ йодмылан «Тими-

Тўрлө жапыштэ такырым куралмэ тынар шурным пуэ.

Апрэльыштэ.

Майыштэ.

Йўныштэ.

кушшо (растения) тўрлө кочкышым налэш. Йамдэ кочкыш мландыштэ укэ, тудым эрэ йамдылэн шогаш кўлэш.

Шурнылан мландэш кочкышым йамдылаш **вўд дэч, йуж дэч адак шокшо дэч** посна ок лий.

Йуж, вўд, шокшо мландыштэ улэ гын, шурно вара «илэн кэртэш» маныт.

Тэлэ йўнгб, альэ йўнгб шоно годым нимат ок куш,—пичкэмыш, кэчэ волгыдымо вэрыштат тугак. Йуждымо вэрыштэ айдэмат, вольыкат, моло кушшат илэн ок кэрт.

Такырэш кодымо пасу киндылан вийым-кочкышым пога, манын ойлышна.

Кушшылан мландыштэ кочкыш **мо гыч** йамдылаттэш?

Шудо вож, лышташ, олым, тэрыс, шўк-шудо, молат—нўмэкышт кушшын кочкышыш савурнат.

Тидэ кочкышым кушшо шкэ вожыш дэн шупшэнат кушкэш, лышташым, укышым колта. Лышташ-влак шкэ

рязевская сел.-хоз. академия» тыгэ ойла: **такыр пасушто кэнэж гоч сай шудыжо 6 пут шочэш, шўншак (осал)**, вольыклан кочкаш йўрдымо шудыжо—86 пут. Тидэ 6 пут шудылан пасум кэнэж гоч куралдэ кодаш йўра мо?..

Такыр пасум нунам куралман?

Такыр пасуэтым кандарынэт, вийангдынэт гын, тудым шижымак курал кодыман (черный пар). Тыгэ ыштэт гын, пасуэтым вэс ий шудо ок нал, адак мландыжат ок такырэм. Тэрысэт уло гын, тудым шижымак куралмэ дэч ончыч кышкаш йўнанрак. Куралмэ дэч вара шўраш (тырмалаш) ок кўл. Ту куралмэ мландым шоным вашкэрак тырмалыман (шўрыман).

Шижым такыр пасу куралмэ огыл гын, шоным мландэ кошкымэкэ, тэрыс дэн йўрэ куралытат шўрат (ранвий пар—апрельский).

Шудо кушкаш тўнгалмэ сэмын куапын куралыт (лучение). Кэнэж гоч кок кана куралыт. Тыгэ ыштым дэн шўк-шудо кушкын ок кэрт, мландат пушкыдо лийэш, тэрыс шўэш, вўд погына.

Такыр пасум шижым, альэ шоным эр куралат гын шурныжо 1½ кана утларак шочэш.

Полтава лишылсэ «опытный» пасушто такыр пасум вара (кэнэжым) куралмантэ 1 дэс. гыч 105 п. шурно погалтын, шоным куралмантэ—143 пут, шижым—142 пут.

Моско губ. крэсаньык-влак сар дэч ончыч кэнэжым куралмантэ 1 дэс. гыч 62½ п. налыт улмаш, шоным куралмантэ—105½ п., шижым—78½ путым.

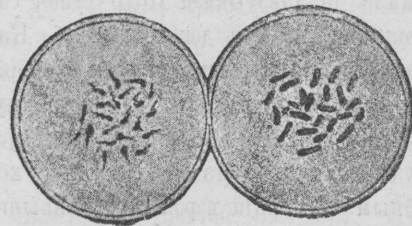
Тидым ушэш ыштэна гын, чыланат такыр пасум шижымак, альэ эр шоным куралаш кўлэш манына.

Куралшэ.

Арбуз шындымэ.

Марий коклаштэ арбузым шындаш ок лий маныт. Чынак, кэнэж кўчык, арбуз шуын ок кэрт. Пўртэш шындын, вара пакчаш луктат гын,—шуэш. Пакча паша йўратышылан тыгэ ышташ лийэш:

Ўарныа годым атэ-влакым ышташ кўлэш. Тўнгалшылан 20—25 атэ сита. Атэ ышташ ўзгаржэ—ушкал шур дэн ошма. Шуным пырля лугат (йурат) Атын кўкшытшө—кум вэршок. Формыжо—кумданган кўрпэк ганыэ (усеченный конус). Ыштымэкэ, нуным кошташ шогалтат.

Бактэрий.

5 апрэлылан арбуз нўшмым нўртэн, шокшо вэрэш пыштыза. 3—4 кэчэ гыч нуно нэрэштят. Атэш ошман мландым тичак оптэн, атэ йэда ик нўшмө гыч шындыман (нэржым кўргыш ышташ кўлэш). Атэ-влакым кэчэ могыр окнаш (тўрзаш) шындат. Мландым пэш нўрташ ок кўл, конкаш вэлэ ида пу.

Покшыман кэчэ эртымэкэ, 22—25 майлан атым пакчаш луктын, кэлгын куралмэ мландэш шындат. Атэ кокла 2 аршыч дэч лишыл ыжэ лий. Шындымэкэ, мландым кугынак нўртыза.

Мландэш атэ шкак пудырга, арбуз вож атэ вошт кайа. Ушкал шуржо арбузлан поро тэрыс вэлэ лийэш.

Тыгэ мый Сибириштэ ыштэн ончышым. Ильин кэчылан шкэ арбузым кочкым. Шкэ шындымэ арбуз ога-так тамлэ (тутло).

Эмиль Йандыган.

У Парат, Звэнигэ
к-н. Мариоблас.

Сай копэрачив крэсаньыкым пойан кид гыч утара.

Сатузо (торгайшэ) пайда дэч посна сатулэн ок кэрт. Пайда ок лий гын, тудо шкэнжым сустарэн ок кошт ильэ. Кушэч пайдажэ лэктэш—палэ: шулдын налэш, шэргын ужала. Тыгэ паша ыштыдэ ила, крэсаньык шўйштө шинча.

Тыгай сатузым копэратсий сэнга. Тыгай сатузо дэч крэсаньыкым копэратсий утара. Погынан, иктыш ушнэн йал калык шкэ сатужымат шэргыракын ужалэн кэртэш, кўлэш таварымат шулдыракын налэш. Пайдажэ ўрдыжыш, пойан кидыш ок кайэ, калыкланак кодэш.

Кузэ вара копэратив пашам сай ышташ?

Шкэт сатузо шкэнжым вэлэ шоно, пайдам шукырак кўраш тырша. Копэрачивын пашажэ—куго пайдам налэш тўчымаштэ огыл. Копэрачив **калыклан полшаш** тыршыжэ. Сандэнэ копэрачив кэвытыштэ (лапкыштэ) сату акым кузэ гынат шкэт сатузо дэч **шулдынрак** ужалаш кўлэш. Калык вара копэрачивын пайдажым раш ужэш.

Шулдо ак дэч посна копэрачив кэвыт **сай таварым** кучыжо. Шкэт сатузо калык пайдам ок шоно, тудо осал, начар таварымат пуэн колта. Копэрачив кэвыт—калыкын кэвытшэ, калыклан сай таварым пужо. Адак копэрачивын таваржэ крэсаньыклан **кўлэш** тавар лийжэ. Могай сортым, могай сатум калык йўрата, тудым пэш шинчыман: тугай тавар вашкэ ужалалэш. Кўлдыманш, кайдымэ таварым налат гын, тудо кэвытыштэ воштылманшлан вэлэ кийа, пайдам ок копо, зианым вэлэ ышта. Калык оксам оккўл сатулан шалаташ ок лий.

Сай, кўлэш, калыклан кэлшышэ таварым вашкэ савыртылат гын, копэрачив кэвытлан пайда лийэш. Окса кийа гын, ок куш, савырныманштэ вэлэ тудо пайдам конда. Тидым тўнгалшэ копэрачивлан путырак шинчаш кўлэш. Тўнгалмэ годым копэрачивыншэ куго окса ок лий. Тудым вашкэ **савыртылат гын**, ижэ йўным муат, **капиталым кугэмдэт**. Ужэ гын, копэрачив кэвыт вашкэ йомэш. Сандэнэ шагал окса сатушто ыжэ кийэ

Копэрачив кэвытыштэ шукыжым вучымэш огыт торгайя, сатум оксалан вэлэ пуат. Чын, шкэ пай оксат шагал гын, күзэ вучымэш пуэт? Чумыр капиталым шалатэт гын, сатум мо дэн угыч налат?

Түгэ гынат, копэрачив кэвыт вучымэш пудэ торгайя-эн ок кэрт. Сату налын оксажэ эрэ ок лий. Тудо вара тыгэ манаш тўгалэщ: «копэрачив кэвыт шулдын ужала да тэвэ Экчэй Пёдр тулэч сай ужала, тудо вучымэш пуа, мэ тун дэк контына». Калыкым шкэт сатузо дэк колтыдымашын, таварым копэрачив вучымэш пудэ-ат ок кэрт. Кужо срок дэн шуко пуаш ок лий, күчык жаплан гынат вучымэш пудаш күлэш. Тыгэ вучымэш пуэдэн окса шагал кодэш гын, копэрачив правлэнлан йбным кычалаш вэрэштэш; банкыштэ оксам араш альэ копэрачив ушэм (союз) гыч сатум вучымэш налаш.

Налшэ йэнгын, оксажэ укэ годым, тудлан вучымэш цумо олмэш, крэсаньыкын сатужым копэрачив налэда гын—пэш сай. Тыгэ изин погэн, крэсаньык сатум (шурным, муным, молым) олашкэ ужалаш күлэш. Шкэт сатузо вэт тыгак йбным кычалын, пайдам муэш. Нунын кид гыч ты пашам копэрачийлан шупшыш налаш күлэш. Йалысэ копэрачивлан крэсаньык сатум, шкэ тавар дэн вашгалтэн вэлэ огыт, окса дэнат погаш күлэш. Ты пашалан пэш чот шижман. Йалысэ копэрачивын окса ок ситэ гын, оласэ кучо копэрачив ушэм дэч—Пайторг Облторг, Хлебодукт дэч—налын кэртэш. Ту оксалан погымо товарым нунылан ужала.

Тылэч посна копэрачивын тўрлө күлдымаш роско-тым изэмдаш тбчыман. Укэ гын, нуно сату ак ўмбаке войзыт. Тыгэ тўрлө йбным кычалын, копэрачив пашам нёлташ күлэш.

Копэрачив пашам ончышо, ыштышэ йэн-влакым мондыман огыт. Копэрачив правлэныш чоткыдо, ушан, ўшан йэнгым сайлаш күлэш. Правлэныштэ пашам ыштэн шукташак тыршышэ йэнг лийжэ. Тидыжат шагал, копэрычив правлэныштэ сай йэнг лийыт гынат, моло калыкшэ копэрачив кэвытыш таварым налэдаш вэлэ мийа гын, копэрачив пашалан ок пошшо гын,—паша ончык ок кайя. Чыла йал калык копэрачив члэныш пурьман. Копэрачивын члэнышт уло кэртмэ дэн полшэн шогышт, копэрачив пашам эрэ эскэрэн ылышт. Тидын вэрч копэрачивын правлэнжат чот тыршыжэ. Тыгэ вэлэ копэрачив паша ончык кайя. Тунам вара крэсаньык дэч пайдам күрын ылышэ шкэт сатузо-влакат йомыт. Крэсаньыкын поро ылышыжэ шкэ кидыштыжэ.

Мэтри.

Калмаш Энэр копэрачив.

Калмаш Энэрэш 1922ийштэ эн ончыч „Вперед“ лўман артэль почылто. Члэнлан 12 йэн (кудо) пурын. 1924 ийын март тылзыштэ „кредитное товарищество“ лийэ. Товариществен члэнжэ кизыт 75.

Молан мэ ты копэрачивым почна? Калмаш Энэрыштэ вужна дэн кокла крэсаньык ила. Крэсаньык погым

(малым) шукэмдаш сай урлык күлэш, сай волькым кучаш күлэш, киндым копэрачив гоч ужалаш, машинам налаш, моло тўрлымат.

Копэрачивын (артэлын) пайдажэ тыгай лийэ:

1922 ий гыч тўгалын тўрлө сай урлыкым казна гыч налытэш. Ик имныдымылан „селькустпромсоюз“ гыч имным налыч (акшым кужо срок дэн тўлаш). Случной пунктым почна, ик кугу ўшкыжым нална („ярославская порода“). Моло шурно дэн пырля клэвыр вўдалтэш.

Клэвырым мэмнан дэнэ сой (сар) дэч ожнак вўдаш тўгалыч. Клэвырын пайдажым умлэн, ончычшым марий-влак руш дэч урлыкым налын. лопэш вўдышт (налаш шэргэ ильэ, пушто 20—25 тэнтгэ). Кизыт клэвырым шуко вўдат.

Тэвэ клэвырын пайдажэ кувэч койэш. 1923 ийштэ мэмнан артэль 2¹/₃ дэстин клэвырым вўдыш. Кодшо ий ту клэвыр нбшмылан кодо. Токан дэкабр тылзыштэ клэвыр нбшмым ыштышт. Кўнгурыш намийэн, 17 пуг 10 кр. нбшмым ужалышт. Пуштылан кизыт 12 тэнтэм налыч, шопым адак ўстарэн налыт. Ты нбшмб гыч артэлын кажнэ члэнжэ 20 тэнтг. 70-ыр. оксам нальэ. Уло паша артэль дэн (пырля) ышталтэ. Почшыш тэний адак тыгак пырля вўдынэшт.

Клэвырын пайдажэ шуко уло. Шудыжо пэш поро. Мэмнан марий-влак «кб клэвырым нбшмылан сола гын, тудо шбртным ышта» маныт.

Крэдит копэрачивын пашажэ ольап-ольан тўрлана, ончык кайя.

Артэлым, копэрачивым ыштышэ йэнг нэргэн пизи ойлыдэ о лий. Ты пашаштэ Сташкин А., Сташкин Н., Иванов М., Подчиненков Ф. пэш тыршышт. Подчиненков йолт. утларак тыршэн ильэ. Кизыт тудо мэмнан коклаштэ укэ, контр-рэволўтсеоньэр пушто.

Подчиненков йолт. авадымэ-ачадымэ рвэзэ, 18 ийаш ильэ. 1919 ийштэ политик пащалан пижэ. Комсомол йачэйкым, култ.-просвэт. кружокым почо. Ўдрамашым сэрышлан туныктыш. Артэлым почан пэш тыршыш. Вара РКП йачэйкын секретаржэ ильэ. 1921 ий нужна годым крэсаньыкын вўдаш урлыкат укэ ильэ. Кугыжаныш урлыкым пуо. Урлыкым Суксу сышпункт гыч кондышашан ильэ. Моло дэн пырля урлыклан Подчиненков йолт. мийын. Мбнгэщ пбртылмб годым Сули вўд лэкмэкэ, кожда гыч дэзэртир-влак лэктыныт. Подчиненков йолт. кучэнытат, йодыныт: «тый йачэйкын секретар улат мо?» Ончыч Подчиненков йолт. нимо пэлэшташ йўдыгэн, вара «мый» манын. Тушакак дэзэртир-влак тудым шуралтэн пуштыныт (Дремин лўман контр-рэволўтсеоньэр пуштын).

Тыгэ тунам мэмнан сай йолташна пытыш. Марий-влак кизытат «ту урлыкым чон пуэн нална» маныт. Подчиненков тўгалмэ пашажэ ыш йом, кизыт утыр шарлэн вэлэ шога.

Урал облас.

Кузэзэ.

Партий, комсомол, пионьэр паша.

У пайрэмьм ышташ тунэмман.

Йалысэ комсомолын йонгышыжо. Вэчэровкым ида поктыл.

Урал облас Кызгандэ йалыштэ Комсомол йачэйкэ уло. Тугэ гын, ты йалысэ рвээ-влак йатыр ончык кай-эныт, манаш лийэш. Чынак, комсомольэс-влак рвээ кашакым ончык колтынышат, альэ вик корным муун огыт ул. Комсомол погынымаштэ Егоров йолташ вэчэровка¹⁾ осалжэ нэргэн ойла:

— Вэчэровкыш коштын, рвээ калык исэрыш кайа, калык коклаштэ осал чэр шарла,—манэш.

Комсомол погынымашат Егоров мут дэн кэлша, вэчэровкак пытараш тунгалэш.—Эн ончыч йылымэ дэн чарэн ончэна; огыт колышт гын, сальсовэт альэ милитсий гоч чарэна,—тыгай нунын пунчалышт...

Шоналтыза: рвээ годым модман огыт гын, кунам вара модат? Шонтэммэкэ, вэчэровкак ышташ от тунгал... Комсомолланат тидым шинчэн шогаш күлэш ильэ...

Тидым шинчат гын, тугай йонгыш пунчалым огыт лук ильэ.

Тыгай пунчал лугмэкэ, йалысэ рвээ-влак комсомоллан сьрэн кошташ тунгалыт, нунын ойым огыт колышт.

Вэчэровкак ышташ огыт пу гын, кб комсомол ойым колышташ тунгалэш.

А комсомоллан йалысэ рвэзым умылтарэн, нуным ончык колташ тыршыман.

Вэс сэмын, ик чарымэ, „вэчэровкыш ида погыно“ манмэ ок ситэ, шагал. Вэчэровкын осалжэ уло гын, тидэ осал нэргэн умылтарэн мошташ күлэш. Ойышто, садэ вэчэровкаштэ рвээ, ұдыр-влак аракам йўйт, курваланэн кийат. Комсомол йачэйкылан аракан осалжым умылтарыман. Курваланэн осал чэрым (сифилисым-мойн) шаркалат гын, осал чэр нэргэн умылтараш күлэш. Адак курваланымэ нэргэнат (тудын осалжым) умылтарыман. Тугэ тидэ осал эркын пыта...

Марий коклаштэ чыла вэрэат рвээ-влак модаш погынат.

Чыла вэрэат рвээ модыным милитсий поктылаш тунгалэш гын, вара паша пытыш. Кизытат марий рвэзын илышыжэ пэш тома, сай модыш укэ. Олалаштэ клуб уло, рвээ, ұдыр-влак йогынэн спектакльым ыштат, мурат, куштат. Нунын илыш вэселарак. Паша ыштымэкэ нуно куанэн, модын жапым эртарат.

Марий коклаштат комсомоллан, вэчэровкак олмэш у пайрэмьм, у модыным лукташ күлэш. Вэчэровкак олмэш

спектакльым ыштылаш, йылман газэтым шындылаш. Ты пашалан моло рвээ, ұдыр-влакым полшыктыман. Тэндан спектакльда вэчэровкак дэч сылнэ лийэш гын, рвээ-влак вэчэровкак шкээк кудалтат. Чаплэ пайрэмьм сай спектакльым ыштэн огыда мошто гын, тэндан пайрэмьмда вэсэла ок лий гын, рвээ-влак тугак вэчэровкым ышташ тунгалыт.

А вэчэровкым милитсийат поктэн ок кэрт. Йўшб уло гын, альэ вэчэровкышто крэдальт гын, тугайым вэлэ милитсий пэтрэн кэртэн.

Кызгандэ комсомольэс-влаклан (моло йалысыланат) рвээ кокласэ осалым (титакым) вижтарнэшт гын, у пайрэмьм ышташ тунэмаш күлэш.

Спэтакльым, консэргым ыштэн ода мошто гын, садэ вэчэровкыштэ модыным вуйлатыза: у модышыш кычалза, мурым мурыза, рвээ илыш нэргэн докладым ыштыза. Тыгэат эркын-эркын илышыш осалжым пытараш лийэш.

Йалысэ комсомол—рвээ калыкым у илышыш нангайшани. Сандэн рвээ-влаклан чыла нэргэнат умылтарыман.

„Начальник“ сэмын койман огыт. Вэчэровкамат поктылман огыт.

Пўнчэрсний.

Комсомол паша У-Торйалыштэ.

26 йанварлан У-Торйалэш (Марий обл.) комсомол погынымаш лийэ. Чылажэ 36 йэг мийэн ильэ: марий—29, руш—7. Погынымаш 3 кэчэ лийэ.

Эн ончыч Канткомолын сэкратаржэ Булыгин йолт. ушэм паша нэргэн ойлыш. Ойлымж гыч тыгэ койэш:

Тигыдэ кантон лиймэ дэч ончыч 3 ушэм (йачэйкэ), 56 члэн улмаш. Окчабр тылзэ дэч вара 11 ушэм, 146 члэн лийн. Торйал кантонышто 47% марий, 53% руш гынат, комсомолышто 50 руш вэлэ (марий—66%, руш—34%). Ушэм эртак марий рвээ кокла гыч кушкэш.

Тидын почэш моло тўраб докладым колыштна, кангашышна. Пытаргышлан шуко ыштэн шуктышани пунчал-мутым лукна.

Тыгайэ:

«Ушэмьштэ руш шагалат, руш рвэзым, Христос вэра дэн аныргыма гыч ойырэн, ушэмьш нурган тыршани.

„Чыла ушэм-влак рвээ улыт, члэныштат самбырк тунэмьыштат шагал,—садлан нуным Лэнин туныктымэ почэш туныкташ күлэш.

„Кантонышто 18 районлан район воктэн 6 ушэм вэлэ,—садлан чыла районыштат ушэмьм ышташ.

¹⁾ Вэчэровка—рвээ-влакын пайрэмьм кэчын (кастэна) модаш погынымэ.

«Троцкий йолт. партий ванштарэш шогалмыжым ум-
лыдэ, йалыштэ осал мутым шаркалат,—ту осал мутым
пытараш, йалыш лэктин, калыклан чынжым умылтараш.

«Торйял кантон калык—крэсанык, нымогай заво-
паврик укэ, мландэ паша шэнтэлан кодын,—мландэ па-
шам нёлталшаш вэрч, түрлө ушэмьм почэдэн, тунэман
тўнгалаш; вара шошым дэн кэнэж гоч тунэмэ почэш
шкэ кид дэн ыштэн ончыкташ».

РЛКСМ члэн В. Петухов.

* * *

Кодшо ий 25 дэкабрыштэ Сукешго (Кунгур окр.
Урал обл.) „школа политграмоты“ почылто. Школынш
28 йэн погыныш. Мэ, марий-влак, Калманш Энэр тыч
2 мийшина. Школышто 3 арна тунэмна. Ты 3 арна
коклаштат школ куго пайдам пуо. Совет власт, комму-
нист партий пашам тунэмна. Тылэч посна учытыл
Смольников йолт. айдэмэ атланымэ (шочмо, кушмо)
нэргэн ойлыш. Вара Собакин йолт. (агролом) крэсань-
ык паша нэргэн ойлыш, утларакшым вольык ончаш
туныктыш.

Школ пытармэко экзамен лийэ. Мэ марий-влак кок-
тынат экзаменым сай эртарышна. Вара пыгартыш по-
гынымаш лийэ. Погынымаштэ курсант-влак тыгэ ойлышт:
„Ындэ мэ тэркына (мөнгына) пöргылыш, кугыжаныш
пашалан, партий дэн комсомол пашалан чот пижына.
Тунэммына йара ко йом. Вэскапа райкомпарт адак тыгай
школым-курсум почэдэн мэмнам туныктыжо“.

Куззэ.

* * *

26 дэкабрыштэ Калтасэш (Пүрө кант. Башресп.)
комсомол йачэйкэ почылто. Йачэйкыш 21 йэн пурыш.
чыланат нужна, ава-ачадымэ рвэээ улыт. Пашам пэш
мотор ышташ тўнгальыч. Кум кана спэктаклым шын-
дышт; кок канажэ тўлыман лийэ. Ту погымо окса дэн
«У Илышым», «Йошкар Кэчым» налаш сэрэн колтышт.
Спэктаклым ик кана Тöлдö дўман пэлыл йалэшат шын-
дышт. Ончаш калык шуко мийа.

Вара адак йалэш лудмо пöртым почна. Лудмо пöр-
тыштö кнага кизыт шагал, ончыкыжо погыстараш тыр-
шэна.

Калтасыштэ комсомоллан учытыл-влак пэш полшат.
Нуно эн ончыч копэратейым почыч, вара комсомол па-
шалан пижыч. Путыракшым Сатиев дўман учытыл
тырша. Тыгэ ыштымыжлан пэш куго тау.

Н. Изимэтов.

* * *

Альонкино йалэш (Мэдв. район Краснококш. к-н.)
дэкабр. тылзыштэ рвэээ ушэм почылто. Ушэмлан кэ-
нэта окса муаш йöсö. Йачэйкэ марий тэатр дэч поли-
шым йодо. Марий тэатр ыш кудалтэ, полшыш: кок кас
спэтакль дэн консэртым ыштыш. Тыгэ 11 тэнт. 64-ыр.
окса ушэмлан погыныш. Ындэ ушэмын кнагажат, га-
зэтшат лийэш. Рвэээ ушэм тэатрлан кугу таум ышташ.

Эчан.

Йоча муро.

Мэ пычкэмыш калакым
Игышыжэ улына;
Илена мэ орлыкын,
Йўштым-шокшым чытэна.

Йолташ-влак,
вашкэрак
ошкылаза,

Пионьэрын
ушэмэш
ушныза.

Иўд пычкэмыштэ илэн,
Чэргым-чуржым шук(о) ужна;
Изиньэкак паша штэн,
Пэнтгыдэмын кушкына.

Йолташ-влак,
чотырак
тошкалаза,

Солькнам
кўшкырак
нёлталза.

Кугызай-ача олмэш
Рўжгэ койын кайэна,
Нунын тўнгалмэ пашам
У вий дэнэ шуктэна.

Йолташ-влак,
вийанрак
лийына,

Ончыклан
йамдылалт
шөгэна.

Мэ пычкэмыш калыкын
Игышыжэ улына;
Илена мэ орлыкын,
Йöсылыкым чытэна.

Йолташ-влак,
вийанрак
лийына,

Ончыклан
йамдылалт
шөгэна.

Пöтр Ланов.

Пионьэр дэн моло йоча коклаштэ могай ойыртыш уло?

Пöрвöйак тыгань ойыртыш уло:

Пионьэр-влак Совет властым нёлталаш, виангдаш
тыршат. Нуно кажнэ кэчын ончык илаш йамдылалт
шогат. Кажнэ минут нуно пашазэ дэн крэсаныкклан
полшаш тыршат.

Пионьэрыш пурдымо йоча ылышын куанмашыжэ шагал. Тугай йоча-влак нимоланат огыт йамдылат, ончык кайаш огыт тыршэ. Нуно шукужым кэчым йара артарат.

Вара, пионьэр-влак ушэм дэнэ илат, ушэм дэнэ ыштат—шала огыт илэ. Пионьэр-влак коч кунамат пашам кашакын—звэна, группа, отряд дэнэ—ыштат. Нуно иктэ вэсылан полшат. Нуно тыгэ ушнэн, нэлэ пашамат ыштэн кэргыт. Сандэнэ нуно вийан улыт. Коч кунамат, коч куштат пионьэр моло йоча лэч ончыч кайа.

Тугэ гынат, моло йоча пионьэр дэч начар улыт манаш, альэ нунылан тыгэ ойырлат шогаш кўлэш манаш ок лий. Пионьэр моло йоча дэч посна ойырат ыжэ шого. Тудо пионьэрыш пурдымо йочам икэ ушэмышкыжэ пурташ тырша. Чыла йочам пионьэр йэшыркэ, пионьэрын йошкар знамэ йымак чумыраш кўлэш.

Пионьэр чыла пашазэ, крэсаньык йочалан чэвэр корным почын шогыжо.

Тыгэ пионьэр-влак пўтынь тўныа шэмэр йочам ушаш тыршат. Пўтынь тўныа шэмэр йочам эрыкыш лукнэшт. Пўтынь тўныаштэ комунизм ылышым ышташ йамдылат шогат.

Шама Алина..

Пионьэр, журналыш сэрэ!

Олаштэ, паврик-завотлаштэ, йужо вэрэ йалыштат **пикор-влак** улыт.

Кё тудо пикор? Пикор—пионьэр корреспондент лийэш, газет-журналыш сэркалышэ пионьэр. Мэмнан рабкор (пашазэ корреспондент) уло. Нуно пашазэ дэн крэсаньык ылыш нэргэн газэтыш, журналыш сэрэ. Пикор ты пашалан тунэмын, йамдылатын шого.

Марий йаллаштэ пикор-влак кизыт укэ манаш лийэш. Марий йоча-влак икэ помжалгыт. Пионьэр-влак уло гынат, нуно кизыт „У ылыш“ журналышкат, моло журналышкат огыт сэрэ. Марий пионьэр, ты пашалан пижаш кўлэш. Кажнэ пионьэр отрядыштэ пикор лийжэ. Кок-кум пикор лийэш гын, пикор кружокым ыштыза.

Пикор кружоклан мом шинчаш кўлэш?

1. Пикор кружок кэчэ йэда ыжэ вангалт, эрэ иктэ лийжэ.

2. Кружок пашалан ончыч ик программ ышташ кўлэш.

3. Кружокын программжым кажнэ пикор сай шинчыжэ.

4. Кружокышто пионьэр дисциплиным пэргыдын ку-чаш кўлэш. Коч могай пашамат шуктэнак ышташ кўлэш, кўчык жапыштэ ышташ кўлэш.

Урал-марий педтехникумсо пионьэр отряд. Отряд 1924 ий 11 ноябрыштэ ышталтын. Отрядыштэ 3 звэна уло: „Коммуна“, „Свобода“, „7 ноябрь“. „Огонек“ (изи тул) дўман газэтым лукыт. Сўрэтыштэ крэс (X) дэн ончыктым — отрядын вожатыйжэ (вуйлатышэ) Е. Брундуков.

5. Журнал редаксий дэн кружок эрэ кылым кучэн шого.

6. Кружокышто вуйлатышэ лийжэ.

Пикорын пашажэ йара ыжэ йом. Журналын редаксийжэ чыла пикор сэрым пэчэтлаш тыршыжэ.

Тыгэ, марий пионьэр-влак, пашалан пижеа.

Шама Алина.

Марий учытыл II-со Погынымашын пашажэ.

Марий калык тунуктым пашам ончаш 1-сэ Погынымаш 1921 ий йўль тылзыштэ Чарла олаш лийн илэ. 1-сэ Погынымаштэ тўрлэ тунуктым паша нэргэн мутланалтын: дэгеад, школ, лудмо пёрт, библиотэк, тэатр, комсомол дэн ўдрамаш паша; адак марий Академический Центр почмо нэргэнат 1-сэ Погынымаш пунчал мутым луктын. 1-сэ Погынымаш (пёрвой погынымаш эрэ тугайэ) тунуктым пашалан пэш кумда организационный планым йамдылэн илэ. Окса лийн, сайын тунуктэн, марий ончык нангайаш ту погынымаш пумо план 3—4 ийлан сьта илэ. Тугэ гынат,

чылт тидэ план почэш тунуктым пашам нангайаш ыш лий: у экономический позитик лийэ, вэрласэ бўджэт тунуктым пашалан ситэн шогэн огыл, адак 1921—22 нужна ийм эртараш вэрэштэ... Ончык кайаш тўнчалшэ тунуктым паша тидэ жапыштэ пэш изэмэ: шуко школ, моло тунуктым вэрэштэ ты нужна ий годым пэтыралтэ.

Жач эртэн, крэсаньыкын киндэ шочмо дэн, паврик-завот паша ончык каймэ дэн Совет Республика вийанаш тўнгалэ. Калык тунуктым пашат адак ончык кайаш тўнгалэ. Калык тунуктымантэ шуко у паша лэктэ: кузэ у школышто ГУС программ почэш пашам ыштыман,

кузэ пашазэ дэн крэсаньык кокласэ ушэмым пэнтгэдэм-дэн, рэволүтсий пашам ончык нангайман.

План почэш марла кнагам, газэтым, журналым пэчэтлаш тўналмэ дэнэ марий литератур йылмэ нэргэнат мут лэктэ. Иктыжэ—Чарла марий йылмэ дэн, вэсыжэ—Упö марий йылмэ дэн кнага пэчэтлаш күлэш, маньин дискуссиймат ыштышт. Адак чыла (Чарла, Упö, Чыкма), марий йылмым изин-изин лишэмдэн, ик марла йылмыш савыршаш күлэшыжат койаш тўналмэ. Марий школышто мынбар ий марла йылмэ дэн тунуктыман, руш йылмылан кунамрак тунукташ тўналман—адак моло түрлө паша лэктэ.

Марий тунуктымо пашам ончык колташ марий калык илышым (озанлыкым, йылмым, койным да монь) сайын шинчаш күлэш. Тидэ паша ты мартэ план почэш италтын огыл. Сандэнэ марий научный обшэствын күлэшыжат койаш тўналмэ.

Чыла нинэ, илыш гыч лэксшэ паша-влак 2-сэ Кугу Погынымашэш ончалтыч. Погынымашыштэ, Луначарский йолт. да моло докладым колыштымэкэ, тыгай паша-влак ончалтыч: 1) кузэ марий школышто ГУС программ почэш тунуктыман, 2) кунамрак школышто марий рвэзым руш йылмылан тунукташ тўналман, 3) кузэ марий коклаштэ полит.-просвэт. пашам ончык колтыман, 4) кузэ марий культурым тунэмман, 5) кузэ марла кнага йылмым вийагдыман.

2-сэ Кугу Погынымаш, чыла ниным кагашымэкэ, марий тунуктымо пашам ончык колташ пунчал мутым пуо. Тидэ Погынымаш у школым марий илыш джэ лишэмдаш түрлө кагашым пуо. I ступень марий школышто марла тунукташ, руш йылмылан тунукташ 2-шо ийштэ ижэ тўнчалаш шўдыш. Марий учытыл йамдылаш могай педтэхникум лийман, могай түрлө курсыш кугу школыш шукырак марий тунэмаш колташ күлэш, кузэ пичкэмыш марий крэсаньыкым, ўдрамашым у илышыш нангайшаш, могай марла кнагам пэчэтлаш,—чыла тидэ нэргэн Погынымаш пунчал-мутым ыштэн кодыш. Чыла нинэ нэргэн кизытэш лончыланак ом ойло. Погынымашын тыгай ойыртэмжым вэлэ ончыктынэм:

1) Тидэ Погынымаштэ илыш гыч лэксшэ, эн күлэш паша вэлэ ончалтэ.

2) 2-сэ Погынымаш кизытэсэ жапыштэ ыштэн шуктышаш планым пуо.

3) 2-сэ Погынымаш чыла вэрысэ (РСФСР, Мароблас Башрэспублик, Татарэублик) марий тунуктымо пашам пырла ик план дэнэ ончык нангайаш шўдыш.

Марий калык тунуктымо пашам ончык нангайаш тидэ Погынымаш майакым пуо. Ындэ мыланна, марий калык тунуктышылан, Погынымашын шўдымыжым илышыш пурташ тóчаш вэлэ күлэш. Погынымашын шўдымыжым ышташ чылан, ик төр пижына гын, марий калык тунуктымо пашам ончык колтэна.

А. Кедрова.

Рэдаксий гыч: Журналын вэс номырлаштэ погынымаш рэволүтсийм пэчэтлэна.

Ленинградыштэ мэ мом ыштэна.

Ленинградысэ кугу школлаштэ ожно ик марий рвэзат тунэмын огыл. Тунэмме огыл, моло сомыл дэнат йыдал йолан марий тунко нигунамат шуын огыл манаш лийэш. Сар годым гына марий салтак тудым ужын.

Рэволүтсий лиймэкэ, паша вэс сэмьм савырныш. Ленинградысэ кугу школлашкэ марий калык ындэ игшы-выжым уш погаш колташ тўналмэ. Ленинградыштэ тунэмшэ марий тэвэ тыгэ ий гыч ийш шукэм толэн:

1921 ийштэ	3	рвэзэ	тунэмэ
1922	» 10	»	1 ўдыр
1923	» 14	»	1 »
1924	» 18	»	1 »

Ты 19 марий студэнт гыч 14 йэнг Марий облас гыч, 5—моло вэл гыч.

Могай пашалан нуно тыштэ тунэмыт?

Эн шукыжо мландэ пашалан (агрономлан). Вара калык пашам вуйлатымылан (политик), адак моло түрлө пашаланат. Тунэм пытармэкэ, шукыжо марий коклаштак пашам ышташ, марийланак полшаш планат.

Нуно кизыт, тунэммышт годымат, шэмэр марийм мондэн огыт ул. Йаллан полшынаш вэрчынак 1924 ий тэлым «марий студэнт зэмлэчэствым» почыч. Шэрнур кантонысо ик кугу марий йаллан кнагам, газэтым чарныдэ колтадаш лийыч. Кэжэжым ту йалыш мийэн, марий-влаклан илыш нэргэн, закон нэргэн да мойн каласкалаш, умландарэн пуаш ыштышт.

Кизыт 4 йалышкэ кажнэ тылзын газэтым колтэна. Умбажыжэ пўтынь кантоным шэфэствыш налэна. Садлан көра мэ ындэ ушэмнам «марийское землячество общества смьчки города с деревней» манмым ыштышна. Тыгэ озангысэ дэн Москосо марий студэнтат йаллан полшаш тўналыт гын, пэш сай лийэш илэ.

Шкэнан ушэм погынымаштэ марий калык илыш, Марий облас көргө паша нэргэн кутырэна. Адак шкэнан коклаштэ пэш укэан студэнтлан погынен полиэна.

Чыла пашам шкэ вий дэн вэлэ, изи стипэндий гыч оксам погэн ыштэна. Марий облас альэ маркэ мланна полшэн огыл, манашат лийэш.

Тыгэрак мэмнан пашана эркин-эркын кайа, Ончыкыжо йаллан утларак полшэна ман шонэна.

И. Михайлов.

Марий рвэзэ-влак тухэммаш.

(Озан партшкол).

Озан партшколышто тэний кок ступень дэн кум «подготовительный» группа уло. II ступеньыштэ кок ий тунуктат, I ступеньыштэ ик ий, подготовит. группыштэ куд-шым тылзэ. Чылажэ нуно кум пöлкалан шэлылтыт: руш, сўас, тигыдэ калык пöлка (сектор). Тигыдэ калык пöлкаштэ кум түрлө калык тунэмаш: чуваш, марий.

мордва. Тигьдэ калык пѳлка подготавли. группыштэ вэлэ, моло стулэныштытэ укэ. Тугэ гынат тудын пашажэ порын кайа манаш лийэш. Группа йѳда шкэ йылмышт дэн тунэмыт. Марий группыштат чыла марла тунуктат, тунуктушо-влак чыла марий улыт (Каштонов, Васюткин, Савельев). Нуно тэвэ мом туныктат: калык илыш пашам (обществоведение); лудаш, шотлаш; руш йылмым, тўньа лиймэ пашам (мироведение).

Кодшо тылзылаштытэ марий йылмат тунуктымэ ильэ. Шорык-йол пайрэм дэч вара тигьдэ калык илыш нѳргэн тунукташ кўлэш манын ойлышт (рўдо пѳлэм гыч чувашын программым колтэныт). Тугэ лийн марий группыштат марий илыш нѳргэн тунэмаш лийэш.

Марла туныктымым тунэмшѳ-влак чыланат умлат, порын ойлат. Докладым марла ыштат. Чыла лѳсеймат тунуктышо-влак марла лудыт.

Марий группыштэ чылажэ 15 йѳг тунэмэш, нунын коклаштытэ 2 ўдўр. Чыланат йыбыргэн тунэмыт. Шўкыжо мландэ нѳргэн, совет паша нѳргэн, копѳратсий паша нѳргэн йодыштыт. Адак Лѳнин йолташ тунуктэн кодымат шинчаш тѳчат. Йужо тунэмшѳ-влак газэтышкат, журналышкат сѳркалат, ик тунэмшыжэ марий илыш гыч пѳскам сѳрэн. Тунэмшѳ коклаштытэ марла кнага гына укэ. Тунэмшѳ-влак марла кнагам пѳш йодыт, «У Илыш» журнал толмым пѳш вучат, адак «Йошкар Кѳчѳ» газэтымат йодыт.

И. К.

Пўтынъ марий 2-шо учытыл погынымаш. Москошто 23-27 январьштытэ лийѳ.

Москосо погынымашкэ толшо туныктышылан.

Пылышын колын,
тышкэ толын,
Шонымэтым,
шинчымэтым
иктын вэсын,
иктын вэсын
каласэн,
сай кангашэн,
Туныктышо, ойым ыштэ!
Марий калык,
шочмо калык...
Иза-шольо,
тулѳч моло
родо тукым...
илыш лукым

нѳргэ лончо...
тудым ончо,
Марий элын ончыл йѳгжѳ!..
Илыш корным,
илыш лончым
Ончыкташ,
сай туныкташ
паша нѳлѳ,
паша йѳсѳ...
Ик канат,
нигунамат
итак чакнѳ,
ончык вакнѳ,
Марий элын ушан йѳгжѳ!..

С. Чавайн.

Йалышкэ волгыдо пура.

Илышым уэмдаш чот пижыныт.

Пўнчэр-Йымал йалыш пурэтат, тэвэ мом ужат:

Кастэна погынен-погынен шинчын, марий-влак тўрлө газетым лудыт (рэволүтсий дэч ончыч газетым шинчышэ укэ ильэ). Пайрам годымат тыгак, йара жапым сай эртарат. Пайрам годым кугыжо кнагам, газетым лудыт гын, рвэзэ-влак тўрлө сай мурым—«интернат-спонал, киньэлза-шогалза»—мурэн модыт.

Марий-влакын газет лудмышт йара ок йом. Тувэч нуно илаш, паша ышташ тунэмйт. Нуно 1923 ий шошым 9 пасум ыштэныт. Пашашт кизыт жапынрак кайа. Клэвыр нөшмым нигузэат налын огыт кэрт. Йал пэш нужна (йорло). Пасуштымат йыр вўд мушкэш. Киндэ йөршын ок шоч. Сандэнэ марий-влак илышыштым вашкэ куштылэмдынэшт. Кизыт тыгэ ойлат: «пытартыш вургэмым ужалэна, клэвыр нөшмым налына». 9 пасушт тыгай лийэш: ик пасу ий йэда эрэ парэнтэ, 2 пасу клэвыр, 2 пасу шўльбэ, 2 пасу уржа, 2 пасу такыр.

Тылэч посна ты йал ий йэда запасный фонд шўльым ўда. Ту пашам чыланат пырля мўма гай ыштат. Пырля пашам пэш йөраташ тўгалыныт. Нуно тыгэ ойлат: „пырля паша пэш виған кайа, пырля ала момат ышташ лийэш». Сандэнэ кизыт погынымаш йэда эрэ коммуным ышташ ойлат.

— Коммуныш пурэна гын, тракторым, моло машинамат налын кэргына, пашана пэш талын кайа ильэ,— маныт.

Пай

Марий обл. Шэрнур к-и
Токтаблак район гыч.

Тунэммашна шкэнан кидыштэ.

Куго-Карза йалэш (Манчаж район, Кўнгўр окр., Урал. обл.) кодшо ий ноябр тылзыштэ 4 йал дэнэ лудмо пўртым почыч. Паша порын кайа. 95 кнага уло, кнагам лудаш налшэ 81 йэнг. Моло лудаш толшо йэн кажнэ кэчын тичак лийэш. Лудмо пўртыштэ «Волгыдо» лўман пырдыж (стэн) газет лэктэш. Газетлиштэ тэвэ мо сэралтэш: йал илыш, ўдрамаш паша, рвэзэ паша, йал-совет паша, мландэ, чодра паша, сўрэт (карикатур) почламут, шарадэ.

3 йанварыштэ народомым (калык пўртым) ышташ тўгалыч, тошто школым ачалат. Ты пашам Камэтов йолт. виктарэн шога.

Куго-Карзаштак «кредитное товарищество» ышталтын. Члэнышкэ 89 йэнг пурэн.

Вашполыш комитэт кодшо ий тынар мландым вўдэш ильэ: ик ийаш 4 дэс., уржа 3 дэс. Шурнышт кидыт

170 пут уло. Нужна йэнган полшат. Лудмо пўртлан 3 т. 20-ыр. оксам пуыч, адак народомланат полшынэшт. Комитэтышкэ 42 йэнг сайлалтын, вигэ нужна гыч.

Ты йалыштак „Доброхим, ОДВФ, МОПР» йачэйкэ-влак улыт.

В. Лыбников.

* * *

Каракул (Мэнчыла к-и, Сўаерэсп.)—пэш пичкэмыш йал. Кнага, газет толмаш укэ ильэ. Тока рвэзэ-влак тарваньшт. Комсомол йачэйкым почаш пижыч. Йал погынымаштэ лудмо пўртым почаш пунчалыч. Тугак кнага, газет налаш пўрт йэда 20-ыр. оксам погаш ыштыт.

Бикбайын.

Сэльсовет мом ышта?

Кызгандэ сэльсовет погынымаш. Погынымашкэ шуко йэнг мийэн. Канашышаш, тўрлатышаш пашат шуко. Нуно коклаштэ тыгай кок куго паша уло: вашполыш комитэт дэнэ Калмаш Энэр кредитное товариществын докладшэ.

Прэзидиум сайлымэкэ, пашалан пижыт. Вашполыш комитэт вуйлатышэ Винокуров йолт. докладым ышта.

— Нэмнан паша шагал ышталтын, ышталтын огыл манашат лийэш. Кызгандыштэ комитэтын 15 пут фондшо ильэ, тудымат колы кэчын пытарэн. Моло йаллаштэ фонд укэ. Кызгандыштак изиш уржа вўдалтын ильэ,—7 суела тўрэдалтын, 7 суелалыкшэ кизытат (27 ноябр) вуйжым луншэн тўрэдмым вучэн шога. Индэш кана нард пуалтын ильэ, 17 йэнг мийэн 3 кўлта гыч ыштэнытат, кудалтэн кайэныт. Калмаш Энэрыштэ гына 50 пут нарэ шўльбэ уло, адак 68 кудо тулык дэн йорло влаклан налог тўлыманшэ льготым ышташ сэрэн пуалтын. Моло пашана укэ.

Тытэ «ыштымылан» погынымаш чот каласыш:

— Тэлэ мартэ уржажэ тўрэддэ шога, вашполыш комитэтым шўкнэш (йёрдымэш) пыштэна. Ончыко сайлалтвэ-влаклан пашам виктараш кўштэна.

Вара комитэтым угыч сайлышт. Пўтынь погынымаш коммунист йачэйкэ каласымэ 10 йэнгым сайлаш кбныш. Адак погынымаш пунчалыч: иктэ коддэ вашполыш комит. члэныш пураш, взносым тыгэ тўлаш: паша йэнг ик дэстина ўдымб мландэ йэда 10-ырш. гыч, ушкалан—15-ыр., имнылан—25-ыр.

Тидын почэш погынымаш Калмаш Энэр кредит. товарищество пашам лончылэн нальэ (товарищ. пашажэ посна вэс вэрэ сэралтын). Пашам погынымаш йёралан чотлыш. Вара, ревиз. комиссиян докладым колыштмэкэ правлэний дэн рев. комис. сайлышт. Пытаргышэш,—ончыко пашам кугын шарыза,—маныч.

Кунгур окр. Урал. обл.

Кузэз.

Сэрнур кантонысо „шэфный“ паша.

Нэмнан марий калыккан ылыш коклам сайрак умлыктараш пэш шуко, шот дэнэ полшыдэ огэш лий РКП-ын Сэрнурсо канткомжо тидым шынэн налын шэмэр калыккан тўрлө ылыш паша коклам сайрак умлыктарэн шогаш «шэф бўро» манмэ ушэмым ыштэн. Тидэ «шэф бўро» оласэ коммунист, комсомол, профсоюз ұдрамаш-дэлэгат ушэмлаштэ шогышо йэнчым шэф паша ы шташ иктыш ушэн шога. Чыла нинэ йэнчым ик шот дэнэ йаллаш арньа йэда колтэда. Йаллаш пашалан лэкташ арньаштэ кок кэчым ойрэн: марий йаллаш лэкташ—кугарньам, руш йалыш—рушарньам. Чыла вэрэат ик сэмын пашам колтэн шогаш «шэф бўро» 7 мэнгэ коклаш шумэш ола йыр 50 йалым шэфын налын.

Тўрлө ылыш кокла пашам умлыктараш чылажым ик йэн шинчэн ок кэрт. Сандэнэ ик йалыш эрэ шкэт кошташ тўналэш гын, пэш умлыктарэн ок шукто. Тидэ кўчўбым тўрлаташ «шэф бўро» ик йалыш тўрлө пашаштэ шогышо йэн-влакым вашталтыл колтэда.

Кок тылчэ коклаштэ «шэф бўро» колчым йэн йаллаштэ тыгай паша нэргэн мутланэныт: вашполыш комитэт, вольк ончым, копэратсий, шуко пасу, страховаймэ, суд, мландэ закон, кредит ушэм, комсомол-пионьэр ушэм-лак, ұдрамаш права, ұдрамашым Совет пашаш: пуртым, лудмо пўрт, молат. Нунны мутым умлэн налын, 3 йалыштэ лудмо пўртым почыныт, 2 йалыштэ шуко пасум ыштэн, тўрлө шурным ұдаш тўналаш пунчалын, пашалан пижыныт.

Тидэ жап коклаштэ чылажэ 40 йэн лэктын коштын: 20 коммунист, 8 комсомольэс, 8 профсоюз гыч, 4 оласэ 1 ұдрамаш-дэлэгат. Нинэ 40 йэн 20 йалыш шууныт 7 марий, 3 руш йалыш. Йужо пашам рашрак умлык-

тарэн пуаш 2 йалыш «волшэбный» понар дэн мийэныт.

Калык «шэф бўро» пашажым палэн налын, шэнгалан кодмыжым шижын, помжалташ тўгалын. Кизыт бўрошко шуко протоколым, письмам, тўрлө ойым йодын колтат, толынат йодыт. Ик йодмо ойымат бўро йара ок кодо, эрэ умлыктарэн пуа.

Йадэк.

Агроном туныктымо почэш ыштынэна.

Тэнэй мэ шкэнан йалэш шкэнан вий дэн лудмо пўртым почна. Ончыч нимо укэ илэ. Волбиблиотэк гыч ик 40 нарэ кнагам кондышна (вигэ рушла). Ик комсомольэсым вуйлаташ сайлышна. Пўрвөй рвзээ-влак пэш шагал погынат илэ. Толшыжо сөйгат, воштылыт илэ. Вара сэмын ойлымо мутым колышташ тўнгалыч. Дэкабр тылзынгэ сельско-хоз. кружокым почна. Кружокыш 14 йэн сэралтыч. Кружокын посна погынымаш лийэда, тўрлө докладым ыштылыт, кутырат, кнагам лудыт. Тыгэ тэлым тунэмын, вара шошым посна пакчам пэчэн налын, тушто агроном туныктымо почэш ыштэн ончынэна. Тыгак пасу пашамат у сэмын ыштынэна.

Тылэч посна лудмо пўрт влэн «долой неграмотность» манмэ йачэйкым почна. Тудо йалыштэ лудын, сэрэн моштыдымо-влаккан полша. Лудмо пўртыштак мураш тунэмэ кружок уло. Чыла пашалан рвзээ-влак пэш полшат. Шкэ пашашт шкэ кумылыштым нөлтэн шога.

Моло вэрэ лудмо пўрт мом, кузэ ышта гын,—пэш шинчымына шуэш.

Куэ.

Калтак йал,
Пойса вол., Сўасрәсп.

„У Илыш“ шарналалтэш.

Йалыш журналым, газэтым колтат.

Марийлан полшаш шонэн, Малмыж Уисполкомышто служитлышэ-влак „У Илыш“ журнал дэн „Йошкар Кэч“ газэтым марий йаллашкэ колташ тўнгалыч. Кизыт йатыржэ 3 тылзылан оксам колтышт. Марий-влак чылан лудаш тўнгалыт гын, ылышыштым гээт-журнал сэрымэ гань тўрлаташ тўнгалыт гын, нуно ончыкат налаш шонат.

„У Илыш“ журналым тыгай йэн тыгай йалыш колтат

Фамилийшт: Могань йалыш колтат:

1. Николаев (должн. палэ огыл)—Постников йал.
2. Жуков К. Н. (инспэкт. ОНО)—Гиньэрышкэ.
3. Костылев (пом. бухгалтер.)—Постниковыш.
4. Мартынов (зав. Уздрава)—Мал. Китякыш.
5. Протасов Н. Г. (зав. ОНО)—Н. Пукшэнэрыш.
6. Иванов Г. Е. (инсп. ОНО)—Мари-Малмыж.
7. Соловьев (секр. общ. отд.)—Мамаковшкэ.
8. Мухачев (инсп. ОНО)—Оштот. Кукмар.

9. Лучихин (секр. УИК)—Буртэкышкэ.
10. Анисимов (зав. Утранс)—Таутовышкэ.
11. Трошин (бухг. Коммунод.)—Алдаровшкэ.
12. Гнусов (бухг. М. Ф. Ч. об. отд.)—Троедворкашкэ.
13. Забуцкий (от. Ал. зав. музеем)—М. Кильмэзышкэ.
14. Андреев (зав. М. Ф. Ч. УИК)—Мари-Малмыж.

„Йошкар Кэчым“ колтышо-влак:

Фамилийшт: Могай йалыш колтат:

1. Грибин (счетов. М. Ф. Ч.)—Камен. Ключ.
2. Бураков (секр. УКОВ)—Б. Китяк.
3. Гнусов (уполн. Губсовнарх.)—Фурашкыно.
4. Гатауллин (инк. раб. 4 гор. шк.)—Рожки.
5. Андреев (зав. М. Ф. Ч. УИК)—Мари-Малм.
6. Педтехникум нацмен—Арыкышкэ.

Каласымэ йал марий-влак, могай йодшаш шомакда уло, олаш толмыда годым шкэндан шэф дэп пурэн йэда. Чыла умландарэн каласэн пуат. Сэрыш дэнат йодын кэргыда.

С. ТИМКОВ.

Тўшка подписным погат.

Тоқан „У Илышлан“ тынар тўшка подписным колтышт:

Галкин йолт.	19 журналлан (эж).
Шумэля	19 „
Данилов	21 „
Тимков С.	15 „
Урал-марий пэдтэкикумыштэ тунэмшэ-влак	17 „

Кё адак вашкэрак подписным тыгэ пога?—Тудо прэмийм (пёлакым) налэш.

Чыла ты йолташ-влаклан „У Илышын“ рэдаксий-жэ кугу таум каласа.

Март тылзыштэ „У Илыш“ журнал-лан 3 ий тэмэш.

Кум ий тэммыжлан журналым кизытсэ дэч кум кана шуқырак шарка-лыман.

Чыла ончыл марий-влак! Подписным ышташ, подписным погаш вашкыза!

Журнал налшэ шукэмэш гын, „У Илышым“ тылзылан кок кана лукташ тўгна-лына.

„У Илыш“ журнал рэдаксий дэн маркор ушэмлан.

Тэндан кугу салам колтымьланда мэ пэш кугу таум каласэна.

Марий калыклан эрык ылышым **Совет власт дэн коммунист партий** луыш.

Шэмэр марий калык **Лэнин** ончыктымэ корно дэн кайа.

Газэт дэн кнага—пэш кугу тарман. Газэт гына калыкым у ылышлан туныкта. Мэмнан, газэтыш возышо-шамычын, корнына нэлэ; тугэ гынат уло чонна дэн, вийна дэн шэмэр **марий** калыкым у корнышко лукташ полшэна.

Мэ йаллаштэ Совет Власт дэн Коммунист Партийн шинча-палышыжэ гай улына. Мэмнам йужгунам тушмам-шамыч покташ, пызыраш тóчат гынат, мэ адакат шукэмына вэлэ. Мэ нитэ дэчат она лўд. Мэ чыла сайымат, осалымат чарашкэ луктына. Мэмнам тушман дэч Совет Власт арала.

Тидэ кэчылаштэ мэ пўтынь Марий облас кумдык гыч пэрвой погынен улына. Погынымаштэ шкэнан ончыклык пашаланна у корным почына.

Марий корэсподэнт-шамыч газэт фронтышто пашам ыштат.

Шэмэр калык гражданский сарэш пойан кашакым сэгыш. Йал корэсподэнт-шамыч у фронтышто шкэ возымышт дэн осал тушманым пытарат, у ылыш ышташ полшат.

Кугу салам лийжэ „У Илыш“ воктэнсэ маркор ушэмлан!

Вийан лийжэ Совет Власт дэн Коммунист Партий!

Погынымашым вуйлатышэ **А. Эшкинин.**

Возкалышэ **А. Васильев (Аги).**

Полышым вучэн киймэ дэн паша о лий.

Тўрлө вэр марий кокла гыч тунэмдэ пичкэмышэш кодмылан ойгырэн сэрат. Чыла тугай сэрыш (письма)-влак пэлыл гыч (брдыж гыч) полышым вучымо гай йўкым пуат. Ойлымат ок кўд, марий калык нужнан ила,—сандэнэ тудлан тунэмме пашам кугынак ончык колташ йёсё. Тудыжо тугэат, шкэ парньамат тарватыдэ ала кувэч полышым вучэн гына киймэ нимолан ок йбрё. Кизыт мэмнан кугыжаныш калыкым туныкташ кўлэш сэммынак полшэн ок кэрт. Сандэн шкэ чотрак тыршаш кўлэш. Тидыжэ каласымэ сэрышлаштэ ала-мо ок кой. Тэвэ нуным кўчыкын ончэн налына:

Эчан йолт. сэра:

«Марий кундэмыш пурдымо **Кугу-Карш дэн Пактай** марий-влак (Йаран у. Вят. г.) тыгэ өкэлэн ойлат: «Мэ, кок йал марий, Марий кундэм почылтмо годсэк тушпураш шуко кана йодна (кундэм чэрта дэч 3 мэнгэ нарэ вэлэ тора улына). Тугэ гынат, Марий кундэм мэм-

нам ыш пурто, ыш нал. Кок йалыштэ 330 сурт нарэ погына. Тунэмшэ марий иктат укэ, манаш лийэш. Нимогай кнагам, газэтым она уж,—румбыкан вўдыштэ кэчэ уждэ ылымыла илэна. Школ укэ, 4—5 мэнгэ брдыштё, руш йалыштэ вэлэ. Шагал гыч 130 школынш коштышаш йоча шийм поктэн коштыт, пичкэмышэш кодыт. Илышна йёсё лэч йёсё манаш лийэш».

«Тэвэ кундэм дэч брдыжэш кодшо марий-влак кузэ өкэлэн илат. Чынак, марий калыкым шкэ кундэмжэ вэлэ волгалтарэн, ончык колтэн кэртэш».

Эчан ойлымо чынак лийэш гын? Молан ты кок йалым кундэм (облас) көргыш налын огыт ул—ынэна ойло. Вара кундэмлан вэлэ ишаныман мо? Кундэмыш пурмэке, нуно ончыко тёршталтэнак колгат мо? Укэ, тумэмме пашалан шкэ чотрак пижаш кўлэш. Марий кундэват пэш вашкэ гына чыла йаллаштэ школым пэчэдэн

ок кэрт—вий альэ ок ситэ. Тэвэ кундэм көргө гычак мом сэрэат:

Сэскэм йолт. манэш:

„**Шүргө-Сола** йал (Звэнигэ кант.) пэш кугу—170 кудо, 880 чон. Ты йалыштэ школ ожнат укэ ильэ, кызытат укэ. Калык пэш нужнан ила, мландэ шагал. Ёдрамаш коклаштэ кнагам моштышо иктат укэ. Пүтывь районышто 7 кугу йаллан кок школ вэлэ. Район лудмо пöрт уло, тудат малэн кийа“.

— **Кубэрла-Солаштэ** 75 кудо,—**Оршанкэ кантон гыч Энэр** йолт. сэра:—Йалыштына коммунист укэ. Мэ тошто койш сэмыраак илэна. Мэмнан эн пичкэмыш угыл, лишнэ ола укэ, агроном толын огыл, тумэмшэ укэ.

Йалыштына 75 кудо гыч 10 кудо руш. Руш кокла гыч 4 пöртшö пэш поян улыт. Марий-влак альэ нимом палэныт огыл, поян рушланак илаш полшат. Садэ поян-влак марийн тунэммыж дэч лүдыт“.

Тэвэ адак **Гэр. Ёыланда** полшаш ұжын тыгэ сэра (Морко кантон гыч):

„Газэтэш эрэ марий йалла помжалтмэ, лудмо пöрт, РЛКСМ йачэйкэ почылтмо нэргэн сэралтэш. Шуко йалыштэ Окчабрэсэ рэволүтсий почмо корно дэн кайаш тöчат. **Нороп-Сола** вэлэ нымомат ок шоно, нымогай пашаланат ок пиж, ёрдыштö пичкэмыштэ ила. Йалэм вэрчын чоңэм коршта. Нигэ почылтараш шонышо укэ! Шкэ шотшылан Нороп-Солат тўрлö учрөждэнийлашкэ (обласышкат, кантонышкат) йэңым пуэн. Нороп-Сола гыч кум пöрийэн учытыл, ик ёдрамаш учытыл улыт. Тугэ гынат нигэат калык почылтараш ок тарванэ! Тунэмшэ йэнлан намыс лийжэ! Нуно йалыш толмышт го-дымат калыкым погэн, совет законым, ончык күзэ илшаным ыңлыктарэн огыт пу. Сандэнэ калык пичкэмыш: рвэзэ-влак кўлэш огылым ыштэн вуйыштым аңыртарат; кугу йэңжэ скотыш погынэн сай мутым огыт ойло“.

Тугак **Курмузак** йал (Башреспубли. Пүрö к-н Чорай вол.) пичкэмыштэ илымэ нэргэн **Курмузакын** йолт. ойла. Тыгай увэр моло вэр гычат толэш.

Вара чынак тыгай йаллаштэ калык тунарак пичкэмыш мо, нимом ышташ ок лий мо? Укэ, тўнгалат гын—пэш шуко ышташ лийэш. Кажнэ йалыштэ изиш тунэмшырак йэң улыт дыр. Нуно калыкым почылдарашак шонат гын, кнагам-газетымат налаш лийэш, лудмо пöртымат почаш лийэш, вара школ почашат мўндыр о лий. Калык нужнан ила гынат, газетлан, журналлан оксам муаш лийэш—шуко ок кўл. Тўнгалмэкэ адак КОНО дэн кантполитпросвэт да монь-полышым пуат. Тэвэ, журналын ты номырыштак моло йал марий-влак шкэ тыршымышт нэргэн шуко сэралтын. Нуно полишым вучэн огыт кийэ. «Тунэмме—волгыдо» манмым нуно умлэныт. Чыла тугай йаллаштэ рвэзэ-влак тыршат. Шуко вэрэ тунэмшэ йэң, учытыл—ту пашам вуйлатат. Сандэнэ Нороп-Сола гай йалыштыжэ тунэмшэ йэң ок полшо гын, Ёыланда манмыла, нунылан пэш кугу намыс. Нунылан пэш вашкэ тарванаш кўлэш.

Шуко ойлымо ок кўл. Ёрдыж гыч полишым вучэн кийэн паша ок лий. Йалыштэ ик мынбар изиш тунэмшэ, умлышо йэң уло гын, нунылан пырля кангашэн, порö кумыл дэн пашалан пижман. Ик жап эртымэкэ, тэндан сай панадам ужын, йал марийат чылан тунэмме пашалан полшаш пижыт.

Тунэмшырак марий.

Пичкэмыш дэн кучэдалмэ нэргэн.

Пичкэмыш йалыштэ марийм вэра аңыртара, тўрлö кэрэмэт, кудо-водыж марий ушым куктэн пытарат, шинчан-ужшэт, мужанчэт калыкым олталат. Тидым шукэр-сэк ойлэна. Ойлымо гына—шагал. Нун дэн кучэдалаш чот пижаш кўлэш. Кучэдалмаштэ тўрлö йöным кычалман. Вэран осалжым, мужанчын олталмыжым тўжвак луктын онкыкташ кўлэш.

Тэвэ корэсподэнт-лак сэрымым ончэна. **Сўас рэспубл. Алабога кантон гыч** Волгэнчэ йолт. сэра:

„Мэмнан Буймо вэлыштэ эн шукыжо чокындымо (чимарий) ила. **Мандык** йалыштэ гына тэнэй ала мом толашэн чокынаш тўнгалыч. 30—40—50 ийаш марий-влак уло йэшышт дэн чокынаш коштыт. Нунын коклаштэ Олыксий лўман марий куктэн коштэш. Адак попыштат пэш кэлшэн. Марий-влак—чокыншыжат, чокындымыжат—Олыксий дэк погынат. Тыгэ погынен тўрлö манэшим куктэн шинчат. Вара йумо нэргэштэ мутым луктыт. Олыксийн кумылжо кава помыш-как кўза, „тэвэ айдэмым, кавам, мландым йумо ыштэн, йумо лэч гына сай илышым йодаш кўлэш“ ман шойышташ тўнгалэш, поп кнагам лудэш. Чокындымыжо кўс-отышто волькым пытара, чокыншыжо адак поп кўсэным тэмат. Мэмнан вэлыштэ пэш нужнан илат: пэлыж нарэ имныдымэ, ушкалдымэ, шорыкдымэ улыт. Йумылан кумалын тулэчат йорлэштыт. Укэ, сай илыш йумо лэч огыл—шкэ кидыштэт, тунэммаштэт. Тунэмат гын, шинчэт: күзэ мландэ пашам уэмдаш, поянлыкым погаш. Поп мутым, Олыксий мутым ида колышт“.

Буймо вэл марий нужнан илымыжэ палэ, калык пэш пичкэмыш. Туншто кодшо ий гына рвэзэ-влак тарванышт, комсомольш йатыр пурышт. Нунылан пичкэмышым шалаташ чот пижман. Ончыч палэн налаш кўлэш—молан марий-влак чокынаш тўнгалыч? Мэмнан шонымаштэ ты марий-влак нужна илыш гыч, йöсö илыш гыч утлаш корным кычалыт. Нуно кумал-кумал „марий йумылан“ ишанымыштым кудалтэн, Олыксий туныктымо почэш „руш йумо“ лэч сай илышым вучат. Күзэ вара нунылан поянлыкын корныжым ончыкташ? Палэ, эн ончыч Волгэнчэ ойлымыла, кнага, тунэмме ты пичкэмышым сэна. Тылэч посна марий коклаштэ копэрэтив пашам нöталан кўлэш. Нуно вэлэ нужналан сай илышым ыштэн кэргыт. Поп дэк коштмо олмэш, нужна марийм копэрэтив, валпопыш пашашкэ ушаш кўлэш. Тидым нуно умлат гын, вара шкат сай илышым, йумо лэч вучымо олмэш, шкэ кид дэн ышташ тўнгалыт.

Чэркэ дэчат, кўс-ото дэчат марийм корандаш тўрлө корным, тўрлө йбным муаш лийэш. Ты паша тусо комсомол йачэйкэ дэч, тудлан пўсб лийаш кўлэш.

Кўс-отышто шуко вольыкым пытармэ нэргэн **Арча кантон** гыч (Сўас республикак) М. Бухарин йолташаг сэра.

Ында мужанчын олталмыжым ончэна. Тэвэ **Куззэ** йолт. сэрымыжэ (**Урал обл. Кўнгўр окр.**):

Мэмнан „доктырна“.

Калмаш-Энэрыштэ Алай лўман мужанчэ кува уло. Уло йыргэлан тудо куго „доктырэш“ чотлалтэш. Тун дэч тўрлө вэр гыч толыт: Сули, Тукманш, Патам йалэт гыч, моло вэр гычат. Чылаланат тўрлым шойышт колта. Вара чынак Алай кува куго доктыр мо? Тэвэ тыжэч палэ:

1919 ийштэ 14 ийаш эргыжэ чэрланыш. Тўрлын порэмдаш тóчыш—мужэдэ, шўвэдыш—укэ, эргэ ыш порэм, колыш. 1922 ийштэ адак ўдыржэ чэрланыш. Шкаланжэ ишандэ моло мужанчымаг кычалэ. Укэ... ўдыржат колыш. Тывэч палэ—шкэ ишывым порэмдэн ыш кэрт гыч, молымат олгала.

Вара ик жап мужэтмыжым чарнэнат илэ. Токан адак пижэ. Молан вара тидым ок кудалтэ? Палэ—мужэтмыжлан тўрлө арвэрым, вургэмым пога: ыкватат тувырэт, шына-шовычэт, мэжэт,—чыла пога. Тыгэ пайда шуко шол“.

* * *

Мужанчын олталмыжым пэш раш тэвэ адак **Кансипа** йолт. ончыкта (**Пўрб кант. Мишкан вол. Нэргэ йал гыч**):

„Мэмнан йалыштэ пичкэмыш калыкын пэш данлэ (чаплэ) мужэдшэ, Йансуло кува, уло. Калык тудлан пэш ишана. Ик кана тудо мый дэкэм малаш тольо (йолташлан). Моло ўдрамашат илэ. Шонэм: кузэ тидын шойакшым калык ончылно ончыкташ?.. Ушкал кычал толын, пóргыш пурным.

— Кувай, ушкалэм кычалыым-кычалыым, муын шым кэрт. Ала мужэдат?—маньым.

— Мужэдшаш, мужэдшаш,—маньат, тўнгальэ...

— Ўдўрэм! Ушкалэтым пират кучэн огыл, ворат нангайэн огыл, олыкышто каван вокгэн шудым кочкэлш.

Тыгэ ойлымыжлан тўсэн кэртдэ воштыл колшыным: —Кувай, мый тыным олталшым: ушкалэм вичаштакыс! (ушкалым муын, вичаш пэтырэнам илэ, тудо ыш шиж).

Чылан рўж воштыл колгышна. Йансуло кувам йалт аптранэн, нимом пэлэшташ йўдыгыш. Тылэч вара тудлан ишанымым чарнышт“.

Тыгэ марий йалыштэ мужанчын, шинчан-ужшын шойыштмыштым, оламыштым калыклан раш ончыктэн пуэт гын, нуно шкат (олталшэт) вашкэ йомыт. „Шойаклан ида ишанэ“ манмэ дэн пайда олий. Пичкэмыш йэнг шкэ шинчаж дэн шойакым ужэш гын, тудын почэш тудым кнага мутлан ишандарэт гын—вара шкат вэс йэнг шинчам почаш тыршаш тўнгалэш. Тыгэ вэлэ марийн тушманжэ йомыт. Тыгай илыш уэмдымын корныжо.

Апшат Макси.

Альат уш пурэн огыл.

Совет Россий мучко рушыжо чэркым, суасешэ мэчытым, йэврэйжэ синагогым, калыклан зийан дэч молым нимат ок кондо манын, шуко пэтыркалат. Мэмнан Морко вэл марий вэлэ нимомат ынэж шинчэ.

Кинер дэн З. Ключи кок руш йалысэ поян тўшка, рэволүтсий дэч вара пайда шагал толэшат, тўрлө йбным кычалаш тўнгальыч.

Пайдам утларак налшаш вэрч нуно, Кинерэш чэркым ышташ кўлэш манын, марий йаллаштэ ойлэн кошташ тўнгальыч. Вич марий йал—Йыр, Таксар, Йоплан, Йаран-сола, Шўргө-йал—руш поян ой дэн кбнышт. Марий коклаштат ты кўлдымаш нашам поян лэч поян йэнг вуйлашышт.

Тыгэ марий-влак чэркэ ышташ пижыч. Пóрвöй ий (1920 ий) тэлэ гоч йарнышэ имнэ дэн чодра гыч ырынам шушыктышт. Вара плотниклан (эн шукыжо подрашыклан) кок ий воз дэн киндым шушыктышт. Тэнэй ситаргышыклан киндэ ўмбач йэнг йэда (изижгэ-кугужгэ) 2—3 тэнтэ гыч оксам (налогым) погышт. Окса укэан марийжэ шоршын-шортын киндым ужалэн тўла. От тўлө гын, шочшым тынэш огыт пурто, колшым огыт улдо. Тыгэ марий пўж-вўд дэн шинча вўд ўмбач Кинерэш тэнэй у чэркэ кушкын шинчэ.

Вара калык паша, окса—чыла чэркыш кайыш мо? Малнэм Йоплан марий-влак тыгэ каласышт: «пэш чот чэркэ ышташ тóчышö Кинер руш (кок-кум йэн) у оралтым, у пóртым ыштэн шындэныт». Тэвэ куш кайэн улмаш марий окса.

Ты 5 йаллан улыжо кок школ вэлэ. Школлаштэ вич ужаш гыч ик ужаш йоча вэлэ тунэмэш. Моло йоча, школ укэат, урэмыштэ «пийм кўтэн» куржталыштыт. Тунар кугу оксам, шуко виим чэркэ дэн руш поян кидыш пумэш, ик-кок у школым ыштат гын, могай сай лийэш илэ!

Морко вэл марийлан альэ мартеат уш пурэн огыл. Тыгэ нуно альэ ожсо сэмынак шукшла лавраштэ, шичкэмыштэ почаннэшт.

Морко марий.

ВАШКЭ ТЫГАЙ ПИЭС-ВЛАК ЛЭКТЫТ:

С. ЧАВАЙН. У мландэ.

„ Аракан кочыжо

„ Тошто дэн у“ (кусарымэ).

М. ШКЭТАН. Шопшар илыш

„ Шöран ушкал (агитка).

С. ЧАВАЙН. Йамблат кўвар (тошто марий илыш гыч ойлымо—рассказ).

Совэт Россияй дэн моло кугыжаныш-влак.

Мэмнан СССР (Совэт Ушэм) моло кугыжаныш коклаштэ эрэ кўш күзэн толэш. Пўтынъ тўнба ўмбалнэ мэмнан признайдымэ (шкэ дэн тўрэш чотлыдымо) кугыжаныш-влак ындэ пэш шагал кодыч. Мэмнан дэн кэлшэн, торгайэн илымын пайдажым кў улыш гын, ту кугыжаныш шукэрсэк ындэ мэмнан дэн договорым ыштыш. Сандэн, вараш (почэш) коддымашын, эн куго мэмнан тушман кугыжаныш-влакат почэ-почэ СССР-ым признайэн, Москошко шкэ посолыштым колтэдат.

Токан Пэкин олаштэ (Китайын столитсажэ) СССР дэн **Йапон** коклаштэ иктэ вэсэ дэн тыныслыкым (мирым) кучэн илаш кэлшымаш лийэ. Ты кэлшымашлан мэмнан могоырым Карахан йолт. кидым пыштыш, Йапон могоырым тудын прэдставичылжэ—Иошизава.

Йапон дэн кэлшымына малана пэш куго пайдам пуа. Эн ончычак ты кэлшымэ дэч вара **кэчэ лэкмаш вэлыштэ (Дальний Востокишто) тыныс лийэш**, тынгэжым тувэл могоырым лўдшашна ок лий (Китай дэн пэл ий ожно кэлшышна). Тыгэ лий-мўнгтё, Дальний Востокишто мэмнан **торгаймэ паша кугын ончык найа** (Йапон дэн ындэ сатулаш тўнгална). Ожно Россияй гыч Йапонишко мэ чодрам (кожлам), кўртным, йытыным, моло таварым луктына ильэ. Рэволўтсий дэч вара ту таварым Йапонлан Амэриг гыч пэш шэргын наладаш войзын ильэ. Сандэн ты угыч кэлшымэ Йапонланат куго пайдам пуа. Рэволўтсий дэч вара Йапон мэмнан Сахалин островым шушын нальэ. Сахалиныштэ нэптэ дэн мландэ-шўй шуко. Ындэ ты кэлшымэ дэн мэ **Сахалиным мўнгэш налына**. Нэптым, мландэ-шўйм лукмо вэр Йапонлан концессийш (арендыш) пуалтэш. Тудын олмэш Йапон ту лукмо **нэптын, мландэ-шўйн йатыр просэнжым малана пуа**. Тылэч посна тудо ты пашам **мэмнан Совэт закон почэш ышта**.

Ты кэлшымылан мэ йывыртэна, Йапоништо тулэчат кугын йывыртэныт. Кизыт тушто тидлан вэрчын пэш куго найрэмим ыштат. Шуко йапон газэт-влак мэмнан йошкар плагым пэчэтлат, Калинин, Рыков, Карахан сўрэтым пэчэтлат, куго погынымашла лийэдат, моло тўрлынат йывыртымым ончыклат.

Сибир гыч Йапониш курыжшо ошо-влак гына ты кэлшымэ дэч вара вуйым сакышт. Нунылан ындэ Йапон гыч адак умбак куржаш вэрэштэш.

Кизыттым нунылан Амэригыш корно уло, а тўнгэжым—могай лийэш...

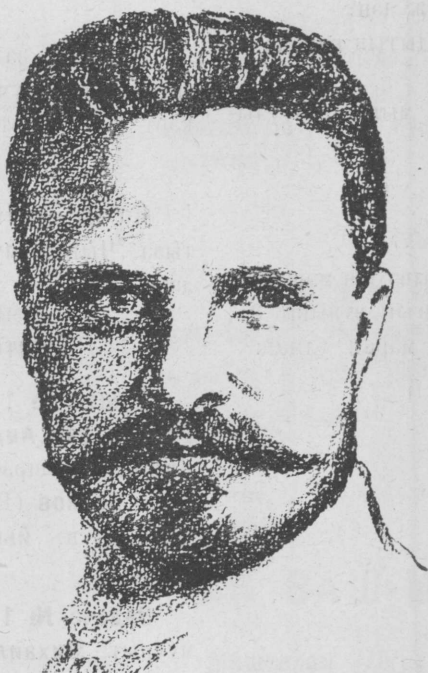
Адак **Румын** помэшык-влак пэш шыдэшкэнат. Нуно мэмнан Бэссарабий мландым толэн налмышт дэн Йапон кўна ман ишанышт. Ындэ **ишанымышт пытыш**.

Моло дэч утларак ты кэлшымэ **Амэригым** пэш пудраташ тўнгалы. Молаш? Палэ, коч могай буржуй кугыжаныш иктэ вэсэ дэн эрэ крэдалаш йамдылалт шогат. Йапон дэн Амэриг ожсэк пий-пырысла илат. Коклаштышт сўй (сар) лийшаныш нуно шкат огыт тойо, пэш кутырат. Йапон буржуй-влак Амэриг дэн альэ Англий

дэн крэдалмэ годым мэмнан лэч нэптым налаш ишанат,—тыгэ нуно мэмнан дэн кэлшымым сайэш чотлат. Сандэнак амыркан буржуй-влак, тидым пэш вашкэ шижын. шкэ правичыльствэ дэч тэргаш тўнгалыч: **тэ малэн кийэда, жапым ида эртарэ, вашкэрак Совэт Ушэмым (СССР-ым) признайза,—укэ гын Дальний Восток мэмнан кид гыч мучышта**. Мом вара нуно ыштышт? Амэригыштэ вэс кугыжаныш дэн пашам тўрлышэ Юз лўман министр ильэ. Тудо СССР-ын эн куго тушманжэ. Сандэн тудым ты манмэш луктын кудалтышт. Токан адак мэ Амэриг гыч шуко таварым наля. Тидат нунылан мэмнан **торгайэн кэртмынам** ончыктыш. Сандэн кизыт Амэригыштэ СССР дэн кэлмаш пэш кутырат, йамдылалтыт. Тывэч ишанэн каласаш лийэш: тачэ-эрла огыт гын, кўчык жапыштак Амэригат мэмнам признайа, договорым ышта.

Адак изиш Франсий нэргэн ойлаш кўлэш. Мэмнам признайыш гынат, тун дэн йўрнэш кэлмаш, договорым

ышташ асатак (куштылгак) огыт. Франсуз буржуй-влак дэч руш кугыжан ожно кўсын налмыжэ (парымжэ) уло. Ту парым пэш куго, мэ тўлэн она кэрт. Буржуй тўшка ту оксам йодэш. Шкэжэ ошылан полшэн, малана тулэч куго зийаным ыштыш—тидым ынешт шарнэ. Рыков йолт. токан тыгэ каласыш: **«чыла ту парымым (кўсыным) мэ нигунамат она тўлэ**. Мэ палын она ул, мэмнан лэч ынышт йод. Тугэ гынат, иктэ вэсэ дэн кэлшэн илышаш вэрч мэ **изишыным тўлаш кўнэна**. Тудын олмэш **Франсий малана озанлынам нўлталаш адак оксам пужо**. Тидлан вэлэ мэ кўнэна». Франсий правичыльствын шкэжынат окса нэргэштэ паша пэш

Микаил Васильевич ФРУНЗЭ,

Тротцкий йолт. олмэш Сар Паша Ончышо Калык Калык Комиссар дэн Революционный Военный Советын прэдсэдачыллан шогалтымэ.

пизыр (шыгыр). Сандэн угыч зайомым малана посна прансуз буржуй-влак вэлэ пуэн кэртят. А нуно дэн кутыраш пэш йёсё. Тыгэ лийн Прансий дэн йёрнэш кэлшымым, договор бпштымьм вашкэ гына огыт вучо.

Тэвэ могайэ ты годым СССР дэн буржуй кугыжаныш-влак кокла паша (моло кугыжаныш нэргэн кизытэш она ойло). Тылзэ гыч тылзышкэ, арня гыч арывашкэ, кэ-

чэ гыч кэчышкат, манаш лийэш, мэмнан Совет Ушэм эрэ күш күза. Ик могырым, СССР кьргыштё паврик-завот, мландэ, торгаймэ паша төрлана. Вэс могырым, вэс кугыжанла дэн кэлшэн, ситыдымэ таварым, машинам эрэ утларак налын толына. Тыгэ илышна сай корныш пурэн, куштылэм шога, погына кушкэш. Тидын дэн пырлыа вийнат чоткыдэмэш, тушманлан сэнтыдымэ лийына.

Вуй ушым кандарымэ.

Тушто № 2. Ават шужаржын курекажэ тланэт кузэ (кё) лийэш?
Речкин дэн Андреев (Озан).

Задачэ № 2. Ик гана тэлым, тэр тич погынен шинчын, мэ пазарыш кудалына. Мый Йыван изай лэч йодам:

— Изай, тэрыштэ мынбар йэнг улына, чотло: ачам кок эргыж дэн, тайын ачатат кок эргыж дэн?

— Мынбарын? 3 да 3=6 лийэш, кудытын кайэна, — Йыванат манэш.

— Бндэ йэнг шот дэн чотлэн ончо, мынбарын улына?—манам.

Чотлэн ончыш—5 вэлэ лэктэш.

Кузэ тугэ?

Задачэ № 3. Ик марий пазарыш чывэ дэн мэрангым ужалаш намийэн. Чыла чывэ дэн мэрантын вуйышт 35, йольышт 94. Мынбар чывэ да мынбар мэран улмаш?

Шарадэ № 2.

Ончыл кум букважэ

Лүдшö мэрангым утара;

Йэнг ойлымым от колат,

Покшэл буквам пэлэштэт;

Тангастарэн каласымэт

Кодшо кум буква лийэш;

Пүтынь мушо тугай йэн—

Кём от йöратэ, вурсэт.

Ўнö марий ты мутым

Күчыкынак каласа:

Птаргыш нил буква олмэш

Кок буквам вэлэ воза;

Ту нытаргыш кок буквам

Кокытыштак тый муат.

Задачэ № 4. Кок йошкар салтакын пырлыа 100 патрон уло. Иктыжэ вэсыжлан ойла: мый шкэ патронэм 8 дэн (гыч) чотлэм гын, 7 кодэш. Вэсыжэ каласа: мый шкэмыным 10 дэн (гыч) чотлэм гын, мыйынат 7 кодэш. Мынбар патрон улмаш кажнэ салтакын?

3 дэн 4 задачын отвэт дэч посна рэшэныжымат (кузэ отвэт мумыдам) ончыктэн колташ йодына. Ода кэрт гын, ик отвэгшат йбра.

Кö ты туштым, задачым, шарадым муэш—сэрэн колтыза. Чынак мушо йэнгын лүмжым журналэш пэчэтлэна.

Тушто, задачэ, шарадэ мумаш.

Тушто № 1: Мый шкэ. Ты туштым чынак мууныт: **Речкин дэн Андреев** (Озан, юридич. курсы), **Исенбай Хисмат** (Башрэп. Пүрö кант. Курманай „пер. почта“). Адак **Белков** (Нагорск. шк. Звэнигэ кант. Мариобл.). тыгэ муун: **йыгыр-шочшо** (тидымат чынэш чотлаш лийэш).

Задачэ № 1: Күй 1, 3, 9, 27 крэнган улмаш. Чын мууныт: **Михаил Павлов** (Мариобл. Морко кант. Арын район Чодрайал совэтын члэнжэ), **Белков** (тушто мушак), **Кудряшев Пав. Ал.** (Малмыж пөдтэгникум).

Шарадэ № 1: Ком-мун-ис-т (коммунист). Чын мууныт: **Речкин дэн Андреев, Кудряшев П. А., Исенбай Хисмат, Белков** (адрэсышт күшнö).

Ответственный Редактор: **М. Кузнецов.**

Иш. № 63

Табэль-калэндар

МАРТ

31 кэчэ.

Рушарньа . . .	1	8	15	22	29
Шочмо	2	9	16	23	30
Кушкыжмо . . .	3	10	17	24	31
Вүркэчэ	4	11	18	25	
Изарньа	5	12	19	26	
Кугарньа	6	13	20	27	
Шуматкэчэ . . .	7	14	21	28	

Крэсаньыклан мом ышташ?

Ты тызыштак чыла шоным ангалап, кэнэжлан күлэш ұзгарым йамдыкалап, ачалат—ончычак йамдэ лийжэ шога, тырма-шүрэ, орава да монь.

Пасуш тэрысым луктын, ора дэн ора дэн чумыро.

Икйиаш урлыкым йамдылэ: сортовайэ ыштэ, лэктышыжым сынэ (кузэ сынаш—кодшо номырышто сэрэнна ильэ).

Корно пытымэ дэч ончыч вольыклан кургым йамдылэ. Имным сайрак пукнаш тунгал, виийан кургым шукырак ну: шоным ангалап нуно виий погэн шогышт.

Лэнинын туныктымыжо:

„Пашазэ дэн крэсаньык ноклаштэ „смычкам“ капиталист дэн (частный торговой дэн) кучэдалын ышташ күлэш. Капиталистым ольан-ольан шыгырэмдаш күлэш“.

КОРЭСПОНДЭНТЛАН ВАШ-МУТ.

А. Айдаровлан (Шойса). Журнал шаркалымэт пэш сай,—подпискым погэн редаксийш альэ главн. конто-рыш колто. Могай марла кнага уло—номыр йэда жур-налэш сэрэна.

Эгэрлан (Оршанка кант). Винокуровым райсовэт гыч лукмо нэргэн сэримэтым Маробиэполкомлан кол-тышна. Мольжым пэчэтлэна, ончыкат журналыш сэрэ.

Онъэслан (Пүрө кант. Кийабак вол.). „Налаш асат, тудаш йөсө“ сэримэтым она пэчэтлэ—шкэ лүмэтым ончыктэн от ул.

Йамангул Йэмэланлан (Алабога кант.). Сэримэт газетлан вэл йбра, журналэш пэчэтлаш жап эрта.

Ивановлан (Масәгут кант.). Тый, лудмо-пёрт, комсо-мод йачэйкэ уло, манат—йал лүмым иктыжымат ончык-тэн от ул. Чыла раш каласэн пуаш күлэш.

Мишкалан (Пүрө кант., Кийабак). Тый, пиэсым шуго сэрэнам, манат. Кэлшат альэ укэ нуно—мэ она шинчэ. Редаксийш колто (иктажым), тунам чыла умлан-дарэн пуэна.

Өпкэлшылан (тувэчак). Тый пүтынь марий-влак лүмдэн сэрэнат—шкэ лүмэтымат ончыктэн от ул. Ту-ганьым пэчэтлаш о лий.

Корэспондэнтлан мом шинчаш күлэш.

Коч мо нэргэн журналыш сэрэт гынат—чыла раш каласэ: кө-мо нэргэн ойлэн (лүмым ончыкто), мо лийн, кушак лийн, кунам лийн, молан тугэ лийн, моло мо-гырымат. Шкэ-ача лүмэтым, фамильэтым, адресэтым он-ныкто. Журналэш шойак лүмым пэчэтлаш күлэш гын, могайжым сэрэн колто. Тугай корэспондэнттын чын лүм-жым редаксий нигөланат ок каласэ.

„У ИЛЫШ“

Р. К. П. (б) Рүдө Комитэтсэ Мари сәксийн журналжэ.
4-шө ий ләктөш.

„У Илышәш“ Совет властын законжо, пашажә нәргән, вәс нугыжан-ласә илыш, марий кокла илыш сәралтәш.

„У Илыш“ түрлө пашам пайдан ышташ туныкта: мландә, вольык, мүйкш, сат-пакча пашам, моло түрлымат.

Партий, комсомол, пионьэр, тунэмнә паша, түләч моло түрлат „У Илышәш“ сәралтәш.

Журналын акшә:

1 тылзылан	20-ыр.	6 тылзылан	1 тәнтә
3 „	55 „	Идалыкклан	1 т. 80-ыр.

Журнал дәч посна оксадә пуалтәш: 6 тылз. налшылан—1 кнага, идалыкклан—2 кнага.

Чылан „У Илышым“ налаш вашкыза!

АДРЕС: г. Москва, Никольская, 10, Главная Контора Центр. Издательства Народов СССР.

Оқсам марқә дәнәт қолташ лийәш.

Ц. И. К. СССР калыкын рүдө савыктыш С. С. Р.

Савыктымаштә (в печати) тыгай наглядный пособий уло:

1. Мәтр виси таблица, тыгай йылмә дән сәралтмә: марий, одо, йәврәй, мордва, киргиз, коми (зыран), нъәмыч, польак, сұас, узбәк, чуваш, молат.
2. Российн эконоический географий (диаграм дән), Главполитпросвәт савыктымә, СССР калык чыла йылмә дән.
3. Волшәбный понарлан диапозитив (сүрәт) сәрий тыгай тәмалан:
 1. Ләнин йолт. илымыж дән пашажә.
 2. Окчабрсә рәволүтсий.
 3. Вәра кузә лиймә.
 4. Мотигә гыч трактыр мартә.
 5. Йал озанлык сайәмдымә, адак түләч молат—сүрәт нәргән түрлө йылмә дән посна брошүрәш умландарымә.
4. Пүртүс-тунэммә, йал озанлык, моло түрлө паша нәргән колләнций.

Тыләч посна „СССР географич. карта“ савыкташ йамдылалтәш — чыла СССР калык йылмә дән сәрымә.

Заказлан, справкылан адрәс тыгайә: Центральное Издательство народов СССР, главная контора—Москва, Никольская, 10.